

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Žáci 1. stupně ZŠ s podpurnými opatřeními na škole v přírodě.

Pupils of 1st grade elementary school with supportive measures at schools
at residential outdoor schools.

Hana Dvořáková

Vedoucí práce:	PaedDr. Eva Marádová, CSc.
Studijní program:	Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	N PG-SPG

Odevzdáním této diplomové práce na téma Žáci 1 . stupně ZŠ s podpůrnými opatřeními na škole v přírodě potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 7. 3. 2024

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Evě Marádové, CSc., za nasměrování, jak začít a vést celou diplomovou práci, za její odborné rady a chápavý přístup. Dále bych chtěla poděkovat všem pedagogům, kteří se účastnili dotazníkového šetření, a tím mi pomohli v průzkumu v empirické části práce. A zejména bych chtěla poděkovat nejbližší rodině a přátelům za neutuchající podporu.

ABSTRAKT

Cílem této práce je zjistit, jak se školy v kontextu přítomnosti žáků s podpůrným opatřením připravují na pořádání školy v přírodě na 1. stupni základní školy a následně formulovat doporučení pro praxi. Cíle bylo dosaženo na základě výzkumného šetření, v rámci kterého byly realizovány dvě sondy. Sonda I zahrnuje strukturované rozhovory s výchovnými poradci na pěti vybraných základních školách. Zjišťovala, zda na vybraných školách může proběhnout následné písemné dotazování. Sonda II zahrnuje on-line dotazníkové šetření cílené na učitele a asistenty pedagoga. Na jejím základě bylo zjištěno, že v oblasti vyučování, volného času, zajištění sebeobslužných činností žáků, posilování žakovského kolektivu a komunikace s rodiči se učitelé připravují na školu v přírodě jinak než na běžné vyučování. Pomáhá jim při tom aktivita, samostatnost a kreativita asistentů pedagoga, pokud jsou ochotni pomoci. V oblasti přípravy na vyučování je v kontextu spolupráce s asistenty pedagoga doporučeno stanovit si před jejím zahájením cíle, se kterými se seznámí všichni její účastníci. V případě výjezdů, kde volnočasové aktivity zajišťují externisté, doporučujeme, aby se seznámili nejen se specifiky třídy, ale i s asistentem pedagoga. Vzájemná spolupráce a kvalitní komunikace těchto dvou aktérů by potom měly mít pozitivní vliv na průběh celé školy v přírodě. V kontextu spolupráce mezi učitelem a asistentem pedagoga v oblasti zajišťování samoobslužných činností na škole v přírodě se doporučuje, aby si všichni zúčastnění aktéři před výjezdem vyjasnili rozdělení povinností a oblastí, do kterých se budou zapojovat. Protože zřejmě největším přínosem asistentů pedagoga na škole v přírodě je podrobná znalost specifik žáků s podpůrnými opatřeními, doporučuje se, aby byli na školy v přírodě vysíláni opravdu jen asistenti pedagoga, kteří dané žáky a kolektiv třídy znají a mohou svými znalostmi přispět k upevnování žakovského kolektivu. V oblasti komunikace s rodiči doporučujeme pokračovat v celoroční pravidelné komunikaci asistentů pedagoga s rodiči, aby byla zajištěna kontinuální návaznost v komunikaci na škole v přírodě. Jak vyšlo totiž najevo, telefonáty rodičů s asistenty pedagoga je dokáží uklidnit v tom smyslu, že jejich děti školu v přírodě dobře zvládají.

KLÍČOVÁ SLOVA

pořádání školy v přírodě, podpůrná opatření, speciální vzdělávací potřeby, asistent pedagoga, učitel, základní škola

ABSTRACT

This work aims to find out how schools in the context of the presence of pupils with support needs prepare for organizing an outdoor school in the 1st grade of primary school and then formulate practice recommendations. The goal was achieved based on a research investigation, within the framework of which two probes were implemented. Probe I includes structured interviews with educational counselors at five selected primary schools. It investigated whether a subsequent written inquiry could take place at the selected schools.

Probe II includes an online questionnaire survey aimed at teachers and teaching assistants. Based on this, it was found that in the area of teaching, free time, ensuring self-service activities of pupils, strengthening the pupil collective, and communication with parents, teachers prepare for school in nature differently than for regular teaching. They are helped by the activity, independence, and creativity of teaching assistants if they are willing to help. In the area of preparation for teaching, in the context of cooperation with teaching assistants, it is recommended to set goals beforehand, with which all its participants will become familiar. In the case of trips where leisure activities are provided by outsiders, we recommend that they familiarize themselves with the specifics of the class and with the teaching assistant. The cooperation and quality communication of these two actors should then have a positive effect on the course of the entire event. In the context of cooperation between a teacher and a teaching assistant in the field of self-service activities at the event, it is recommended that all actors involved clarify the division of responsibilities and the areas in which they will be involved before the trip. Since the greatest benefit of teaching assistants at an outdoor school is the in-depth knowledge of the specifics of the students with support measures, it is recommended that only teaching assistants who know the students and the class team and who can contribute to strengthening the student team with their knowledge are sent to the outdoor schools. In the area of communication with parents, we recommend continuing the year-round regular communication between teacher assistants and parents to ensure continuous continuity in communication at the event. As it turned out, the parents' phone calls with the teacher's assistants can reassure them in the sense that their children cope well with outdoor school events.

KEYWORDS

organizing an outdoor school, support measures, special educational needs, teaching assistant, teacher, primary school

Obsah

Úvod	11
Teoretická část	12
1 Podpůrná opatření	12
1.1 Žák s podpůrným opatřením	12
1.2 Asistent pedagoga	15
1.3 Asistent pedagoga a škola v přírodě	17
2 Škola v přírodě	19
2.1 Historie	19
2.2 Současnost	24
2.3 Osoby podílející se na přípravě	26
2.4 Klima	27
2.5 Legislativní rámec	28
2.6 Překážky v organizaci školy v přírodě	29
3 Žák s podpůrným opatřením na škole v přírodě	30
3.1 Charakteristika žáků	30
3.2 Bariéry účasti žáka s podpůrným opatřením na škole v přírodě	31
3.3 Význam školy v přírodě pro žáky s podpůrným opatřením	33
1. Empirická část	36
4 Výzkum k problematice pořádání školy v přírodě s žáky s podpůrným opatřením	36
4.1 Výzkumné otázky a volba výzkumné strategie	36
4.2 Stanovení výzkumného vzorku, sběr dat	37
4.3 Prezentace získaných dat	38
4.3.1 Sonda 1	38

4.3.2	Sonda 2	45
4.4	Zhodnocení a doporučení.....	68
4.4.1	Oblast přípravy a realizace výuky	68
4.4.2	Oblast přípravy a realizace volnočasových aktivit.....	69
4.4.3	Oblast zajištění samoobslužných činností	70
4.4.4	Oblast zapojování žáků do třídního kolektivu.....	71
4.4.5	Oblast komunikace se zákonnými zástupci	71
2.	Závěr.....	72
	Seznam použitých zkratk	76
	Seznam použitých informačních zdrojů	77
	Seznam příloh.....	80
	Seznam obrázků.....	80
	Seznam tabulek.....	80
	Seznam grafů	81

Úvod

Pro tuto práci bylo vybráno téma pořádání školy v přírodě na 1. stupni základní školy se specifickým žáků s priznaným podpůrným opatřením. Téma je mi velmi blízké. Jak už to tak bývá, blízké věci jsou ty, které známe, a to platí i v tomto případě. Pořádáním škol v přírodě a výjezdy se zabývám již téměř 20 let. Zároveň organizuji i letní tábory pro děti, což je v mnoha směrech podobná záležitost. Díky těmto bohatým zkušenostem mě napadlo, že práce tohoto druhu by mohla přispět k zvýšení atraktivity školy v přírodě mezi pedagogy a zároveň zkvalitnění přípravy a samotné realizace školy v přírodě.

Možná se zdá, že zvyšovat atraktivitu školy v přírodě není nutné, když z podstaty věci je zajímavá dost. Bohužel tento náhled na věc musím rozporovat na základě názorů některých kolegů pedagogů, se kterými bylo téma diskutováno. Stále častěji se můžeme setkat se stanoviskem, že škola v přírodě je náročná záležitost, do které nestojí za to investovat energii a čas. Nejvíce obtížná je velká administrativní zátěž, která zahrnuje navázání kontaktu s ubytováním, vyjednávání smluvních podmínek a seznámení rodičů se záměrem tuto akci pořádat a přesvědčit je o pozitivním dopadu výjezdu. Dále je potřeba dohlížet na dodržování termínů plateb a případně je urgovat, vypracovat program na celý pobyt (zde je možné spolupracovat s kolegy, kteří také vyjíždějí) a zkontrolovat dokumentaci potřebnou k řádnému průběhu školy v přírodě. Je toho tedy opravdu hodně, co musí pedagog, který chce s žáky na školu v přírodě vyrazit, zvládnout.

Navíc se stává, že tuto práci pedagogů zákonní zástupci, a bohužel někdy ani vedení škol, neocení, v horších případech ji i kritizuje. Naštěstí existuje stále mnoho učitelů, kteří jsou ochotni i tuto velkou administrativní zátěž podstoupit. Vizi je škola v přírodě, která bude pro žáky i pro samotného pedagoga velkým zážitkem a která napomůže k dlouhodobému úsilí třídního učitele o stmelení kolektivu, k vytvoření pozitivního třídního klimatu a k prevenci rizikového chování žáků.

Jelikož pandemie Covid-19, válka na Ukrajině a s ní související události mají nemalé důsledky na psychiku a chování žáků, myslím si, že v tomto směru je pořádání školy v přírodě téma stále velmi aktuální.

Teoretická část

1 Podpůrná opatření

Na začátku práce je nutné vymezit si určité termíny.

1.1 Žák s podpůrným opatřením

Žákem je nazýváno každé dítě, které vstoupí do systému povinné školní docházky.

Školní věk žáka je období, ve kterém nastávají velké fyzické i psychické změny. Jistý podíl na tom nese i vstup dítěte do školy. Zpravidla dělíme školní věk do tří období. Na mladší, střední a starší školní věk. Mladším školním věkem je míněn věk dítěte od 6 let (kdy nastupuje povinnou školní docházkou) do 10 let. Vymezit se dá také školní docházkou dítěte, konkrétně 1. – 4. třídou základní školy. Vágnerová (2014) nazývá první fázi školního věku jako raný školní věk a posouvá věkovou hranici tohoto období níže, a to na 9 let.

Pro tuto práci se budu držet širšího, pro můj účel více vyhovujícího vymezení. Mladší školní věk tedy definuji jako věk dítěte od 6 do 10 let (1. – 4. třída).

Ve školské praxi se setkáváme s následujícími termíny – žák vzdělávaný na základě podpůrných opatření (PO), žák se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP), který má právo na poskytování podpůrných opatření ze strany školy či školského zařízení. Předpokládejme, že nejpřesněji tyto termíny definuje zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon).

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnout podpůrná opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. *„Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“* (školský zákon, § 16 odst. 1)

Podpůrná opatření se dělí do pěti stupňů. Určuje je pedagogická, organizační či finanční náročnost. Mezi podpůrná opatření patří zejména:

- poradenská pomoc školy a školního poradenského pracoviště,
- úprava obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání,
- zajištění výuky předmětu speciálně pedagogické péče,
- využívání kompenzačních a speciálních pomůcek a speciálních učebnic a výukových systémů,
- vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (IVP),
- využití asistenta pedagoga (AP), popř. dalšího pedagogického pracovníka či tlumočnicka,
- úprava podmínek ke vzdělávání (stavebně technické úpravy, přijímací řízení, ad.),
- popř. úprava očekávaných výstupů v mezích rámcových vzdělávacích programů (RVP) a akreditovaných vzdělávacích programů. (školský zákon, § 16)

1. stupeň podpůrného opatření je určen především pro žáky s mírnými obtížemi. K jeho přidělení není nutné doporučení PPP. Toto PO stanovuje učitel/školní poradenské pracoviště na základě vlastního pozorování. Žák je podporován ze strany školy minimální úpravou metod, organizace a hodnocení vzdělávání. V tomto stupni probíhá podpora bez nároků na finanční podporu od státu. Jako jednu z forem podpory žáka je možné vypracovat plán pedagogické podpory (PLPP). Další podporou může být pedagogická intervence.

Ve 2. stupni podpůrných opatření je možné využívat speciální učebnice a speciálních učebních a kompenzačních pomůcek a postupů. Žák má nárok na jednu hodinu týdně speciálně pedagogické péče. Je možné vypracovat IVP nebo pracovat dle PLPP. Velkou pomocí může být tzv. sdílený asistent. Od tohoto stupně již škola (školské zařízení) může čerpat normovanou finanční podporu na pomůcky a práci s tímto žákem.

Ve 3. stupni podpůrných opatření je oproti 2. stupni navýšen počet hodin pedagogické intervence a speciálně pedagogické péče až na dvě hodiny týdně. Je možná i psychologická intervence. Od tohoto stupně je možné využívat podporu AP i dalšího

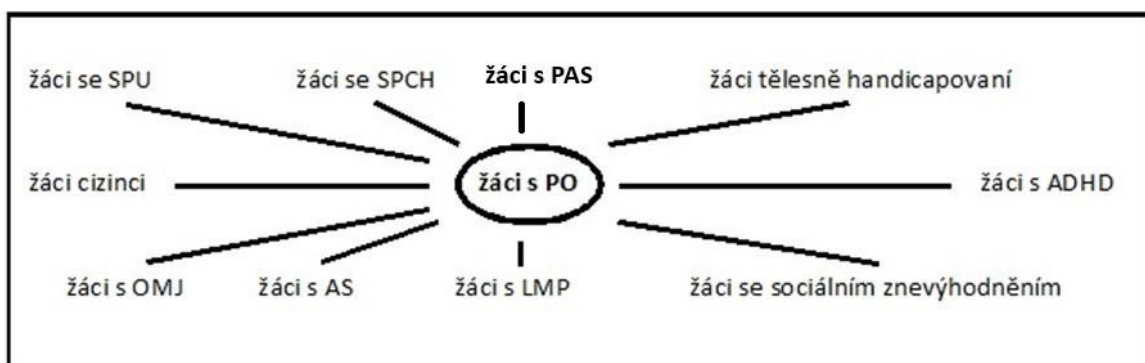
pedagogického pracovníka a školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga. Finanční náklady na asistenta pedagoga a další pedagogické pracovníky zajišťují vyčíslené normativní příspěvky pro školu.

Ve 4. stupni podpůrných opatření přibývá úprava prostředí a pracovního místa žáka. Žák je vždy vzděláván s podporou IVP. Speciálně pedagogickou péčí je možné využít až tři hodiny týdně. S podporou žáka zařazeného do 4. stupně podpůrných opatření mohou pomáhat také tlumočníci českého znakového jazyka a přepisovatelé pro neslyšící. Asistent pedagoga je v tomto stupni podpory samozřejmostí. Škola zajišťuje používání komunikačních systémů a prostředků pro žáky se surdopedickým či tyflopeditickým handicapem.

V 5. stupni podpůrných opatření se z důvodů větších speciálních potřeb znásobuje stejná podpora jako ve 4. stupni. Speciálně pedagogickou péčí je možné využívat až čtyři hodiny týdně.

Podpůrná opatření jsou nejčastěji doporučována žákům s poruchami učení (SPU), poruchami chování (SPCH), žákům tělesně handicapovaným, žákům cizincům, žákům s odlišným mateřským jazykem (OMJ), žákům s Aspergerovým syndromem (AS), žákům s poruchami autistického spektra (PAS), žákům s ADHD, žákům s lehkým mentálním postižením (LMP) nebo sociálním znevýhodněním. (obr. 1)

Obrázek 1 : Typy žáků využívajících podpůrná opatření

Zdroj: Vlastní zpracování

Podpůrná opatření jsou samozřejmě využívána dle individuálních potřeb dítěte. Jedním z nejčastěji využívaných opatření je kromě individuálního přístupu pedagoga asistent pedagoga.

1.2 Asistent pedagoga

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, který vykonává přímou pedagogickou činnost a je zaměstnancem školy (školského zařízení). Konkrétní požadavky na kvalifikaci asistenta pedagoga uvádí § 20, § 22 zákona o pedagogických pracovnících. Vymezení kompetencí asistentů pedagoga najdeme v § 5 vyhlášky 27. (školský zákon č. 561/2004 Sb.)

Náplní práce asistenta pedagoga je zejména: spolupráce s učitelem na přímé výchovné a vzdělávací činnosti (nejen) u žáků se SVP, pomoc při komunikaci mezi učiteli a žáky a při komunikaci mezi učiteli a zákonnými zástupci žáků, individuální a skupinová podpora žáků při přípravě na výuku, u žáků se zdravotním postižením rovněž pomoc při sebeobsluze.

Ředitel školy, ve které je asistent zaměstnán, rozhoduje, zda bude mít asistent v pracovní náplni pouze přímou pedagogickou činnost (bezprostřední práce s žáky, eventuálně s jejich zákonnými zástupci), nebo zda bude přímou pedagogickou činnost kombinovat s činností nepřímou (konzultace s učiteli, příprava na výuku apod.). Nepřímá pedagogická činnost může tvořit maximálně polovinu z celkového úvazku asistenta. AP je sice přidělován do tříd, ve kterých jsou vzděláváni žáci se SVP, jeho úkolem ale není „pouhá“ práce s konkrétním žákem nebo konkrétní skupinou žáků; AP má asistovat učitelům v širším spektru jeho činností (čímž umožňuje učitelům, aby i on sám věnoval více času a pozornosti podpoře žáků s postižením/znevýhodněním). (Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů, 2023)

V případě, že se nebudeme držet strohého zákonného popisu, je AP nejcennějším pomocníkem a partnerem pedagoga. Tuto cennou pomoc často narušují různé problémy. Jednou ze zásadních komplikací je špatná nebo žádná připravenost třídních učitelů, respektive učitelů na příchod konkrétního asistenta. Nejen že se pedagog často nemůže

vyjádřit k výběru asistenta pedagoga, ale také nemá možnost se s ním seznámit v dostatečném předstihu, aby si mohli k sobě najít cestu a naplánovat společnou práci.

Může se tak stát, že si učitel a asistent pedagoga v některých záležitostech neporozumí a vznikne mezi nimi napětí. Důsledkem tohoto napětí je malá, nebo dokonce žádná snaha o komunikaci. AP potom například komunikuje s rodiči žáků dle vlastní potřeby, s čímž nemusí souhlasit učitel, někdy ani rodiče. Napětí mezi AP, učitelem a vlastně i rodiči se nakonec nejvíce odráží na práci se samotným žákem, tedy tím, pro koho je pomoc AP míněna. Jsou známé situace, ve kterých učitel rodičům otevřeně sdělil, že AP s sebou na ŠVP nepotřebuje. I v tomto případě si dovolím tvrdit, že se nesoulad mezi učitelem a AP nejvíce dotkne žáka samotného.

Dalším problémem, na který naráží mnoho základních škol v České republice, je malý počet proškolených, zkušených asistentů. Svou roli v tomto směru zajisté hraje i jejich nízké platové ohodnocení. Dle nejnovějších předpisů může být AP zařazen v platové třídě 4 až 9 podle druhu vykonávané práce. To podle platných platových tarifů (viz Příloha 1) činí při plném úvazku 15 540 – 36 130 korun, přičemž nejvyššího možného platu je možné dosáhnout až v 7. platovém stupni 9. platové třídy tzn., když je započítatelná praxe 32 let a více.

Dalším důvodem, proč se české školství potýká s akutním nedostatkem AP, je skutečnost, že tuto práci nemůže vykonávat kdokoliv, jelikož je velmi specifická. AP na škole zastává širokou škálu činností, které určí ředitel školy. Musí se vyznat ve školském kurikulu, znát všechny dokumenty a zákonitosti. Měl by být obeznámen s problematikou speciálních vzdělávacích potřeb žáků (těchto již existuje celá řada) a měl by s nimi umět pracovat. Jednat by se mělo o člověka empatického, takového, který má rád děti a chce jim pomoci (zvládat učivo, orientovat se ve škole, navazovat vztahy se spolužáky atp.). AP by si měl být vědom toho, že pomáhá učiteli. Měl by tedy respektovat, že vzdělávací činnost řídí učitel vyučovaného předmětu, který koordinuje působení dalších spolupracovníků (vedle AP například také vychovatele, speciálního pedagoga nebo výchovného poradce). Práce s dětmi se SVP je časově náročná a dlouhodobá a nepřináší vždy okamžité výsledky.

Funkce AP je v českém školství poměrně novým institutem, a tak na této pozici často pracují ženy – maminky a babičky dětí, jež měly nebo aktuálně stále mají nějaký výukový

nebo tělesný handicap, a tudíž mají osobní zkušenost s náročnou adaptací těchto dětí ve škole a složitostí všech školních situací. Některé také byly vystaveny situaci, kdy jejich vlastní děti nemohly odjet na ŠVP z důvodu malého personálního obsazení, nebo z nechuti zabývat se více žákem se SVP. Tyto osobní zkušenosti jsou často motivací vedoucí k velkému nasazení a skvělé práci na pozici AP, jejímž výsledkem jsou i výjezdy na ŠVP.

1.3 Asistent pedagoga a škola v přírodě

Často se objevuje otázka, zda je AP povinen jezdit s dětmi na ŠVP. To také souvisí s otázkou, zda žák, který je zařazen do inkluzivního vzdělávání a chce se účastnit ŠVP, musí mít zajištěného asistenta pedagoga na všechny dny pobytu.

Ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. (vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ustanovení §5) se uvádí, že asistent pedagoga může zajišťovat pomoc žákům i při akcích pořádaných školou mimo místo, kde škola uskutečňuje vzdělávání. To znamená, že asistent pedagoga může vykonávat dozor na akcích mimo školu nebo doprovázet žáky v rámci výuky na těchto akcích, tedy i na ŠVP.

To, zda asistent pedagoga na ŠVP s dětmi pojedí, závisí na náplni jeho práce tak, jak je popsána v pracovní smlouvě. Tu určuje ředitel školy podle potřeb žáků. Pokud je asistent pedagoga doporučen jako PO v rozsahu celého úvazku (tedy 40 hodin týdně), tak by jeho činnost měla pokrývat veškerý rozsah vyučování a souvisejících aktivit. Pokud má AP částečný úvazek, zváží škola, u kterých činností je a u kterých není nutné jeho činnost vyžadovat (jeho podporu může doplnit některý z dalších pedagogických pracovníků). (MŠMT, 2017)

AP se při práci s žáky se SVP vždy řídí jejich potřebami. Dá se říci, že právě on má na žáka více času než učitel, a tudíž po nějakém čase zřejmě dokáže nejlépe odhadnout žákovy potřeby.

Ve školním prostředí, stejně jako na ŠVP, se AP podílí na získávání sebeobslužných dovedností žáka (například organizace času nebo udržování pořádku ve věcech), na nácvičku a osvojování si časové a prostorové orientace (například provedení žáka komplexem budov na ŠVP nebo doprovod na toaletu), na upevňování pracovního chování

(například pomoc s přípravou a úklidem pomůcek nebo plnění pracovních požadavků), na budování přiměřeného vztahu k vrstevníkům a dospělým (například pomoc při kontaktu s novými lidmi na ŠVP nebo praktické návody k uplatňování sociálně komunikačních dovedností mimo školu), na rozvíjení a praktickém využívání komunikace (například znovu vysvětlování instrukcí, kterým žák nerozumí) a na budování účelného využití volného času (například nabízení volnočasových aktivit nebo pomoc s jejich výběrem, pomoc při výběru relaxačních aktivit). (Žampachová, Čadilová, 2012, s. 29-30)

Z výše uvedeného lze dedukovat, proč je přítomnost AP na ŠVP důležitá, v jakých aspektech může být žákům i učitelům nápomocná.

2 Škola v přírodě

2.1 Historie

První zmínky o učení venku v přírodě najdeme již u klasických filozofů a pedagogů. Například Sokrates, Rousseau, Pestalozzi a náš Komenský mluvili o síle přírody, která léčí, a proto učili i venku. Jednu z prvních škol v přírodě bychom našli v německém Charlottenburgu již v roce 1904. Jmenovala se Waldschule (Lesní škola). Byla založena hlavně za účelem léčení a rekreace slabých a nemocných dětí. Výsledky byly více než uspokojivé. Většina dětí si zdravotně polepšila a navíc se ukázalo, že si děti zlepšily i školní výsledky.

Écoles de Roches (Lesní školy) se objevily i ve Francii. Ovšem díky vysokému školnému nebyly dostupné širší veřejnosti. V roce 1907 byla založena L'école plein air (Škola venku na vzduchu), která měla hlavně chránit děti před tuberkulózou. Děti zde pobývaly tři měsíce a součástí pobytu, kromě pohybu a výuky na čerstvém vzduchu, byl také jídelníček sestavovaný lékařem. V rozmezí let 1907–1912 vznikly školy podobného typu také v Anglii, Americe, Dánsku, Itálii a dalších zemích. (Hrušák 1925, s. 20-22)

Učení v přírodě u nás nemá tak bohatou historii. Jedny z prvních záznamů na našem území máme o Ignáci Libíčkoví, který mezi lety 1874–1879 učil žáky v přírodě. Konkrétně šlo o jednotřídní školu v Droždíně u Olomouce. Jak sám Libíček uvádí v knize Škola v přírodě – reformní pokus ve výchově a učbě (1925, s. 26-28), škola, kde takto vyučoval, stála v zahradě. Ve třídě za příznivého počasí zůstávalo jen to oddělení, které psalo, kreslilo. Ve svém pojednání si velmi stěžuje na zkostnatělost systému projevující se například zrazováním, dokonce i zakazováním větrání ve třídách. Podívoval se nad tím, že takovéto názory, které jsou absolutně v rozporu se zdravým rozvojem dětí, zastávají i učitelé.

V roce 1907 byl zveřejněn plán na zřízení Lesní školy v Kostelci nad Orlicí, jehož autorem byl učitel Čermák. Tento plán se však neuskutečnil. První zrealizovaný pokus o zřízení školy v přírodě je zaznamenán roku 1923 v Domštátě u Olomouce. Šlo o školu v přírodě s 266 žáky – chlapci. Tehdejšími úřady nebyla tato reformní myšlenka příliš podporována. Subvence od města byla velmi nízká a škola se potýkala s finančními

problémy téměř od svého založení. Proto neměla dlouhého trvání a po čtvrt roce zanikla. Přesto je výbornou ukázkou promyšleného jednání ve vzdělávání a výchově místních hochů. Ředitel Josef Černoch a učitelé této školy aplikovali ve výuce velmi propracované metody. Výuku měli rozdělenou podle odbornosti. Pro ilustraci je zajímavé pozastavit se nad rozvrhem dne (dnes bychom ho nazvali režimem dne) sestaveným učitelem Františkem Hrušákem. (Hrušák 1925, s. 7)

5 :30 – 5 :40 vstávání, provětrání ložnic a vyvěšení vlajky,

5 :40 – 5 :50 společné cvičení venku a umývání v potoku,

5 :50 – 6 :00 společná snídaně,

6 :00 – 6 :30 samostatné opakování a psaní úloh,

6 :30 – 8 :30 pravidelné vyučování dle tříd,

8 :30 – 8 :45 krátké běhy, různosti a hry,

8 :45 – 9 :00 přesnídávka,

9 :00 – 10:00 pravidelné vyučování,

10:00 – 10:30 společné cvičení v družstvech: vrh, běh, skok, náradí,

10:30 – 11:00 hry míčové a hry během,

11:00 – 12:00 domácí práce a volná zábava,

12:00 – 12:30 oběd a mytí příborů,

12:30 – 14:00 volná pauza: zdřímnutí, slunění, koupání, zkoušky zpěvní a orchestrální,

14:00 – 16:00 orientace dle mapy a vycházky zeměpisné, přírodovědecké, kreslířské a zásobovací (nákupy v okolí, sbírání lesních plodů a hub),

16:00 – 16:15 svačina,

16:15 – 16:30 hry a různosti,

16:30 – 17:30 opakování, psaní úloh a deníků,

17:30 – 18:30 pravidelné vyučování dle tříd,

18:30 – 19:30 hry, zábavy, ruční práce, tělocvičné zkoušky, zpěvné a orchestrální na nedělní akademii,

19:30 – 20:00 večeře,

20:00 – 20:30 omývání, společné cvičení, sejmutí vlajky a signál ke spaní,

20:30 – 5 :30 noční klid v táboře.

Na tomto rozvržení dne je z dnešního pohledu zarážející doba vstávání a krátký čas na jídlo, na druhou stranu je patrná již zmíněná účelnost a promyšlenost. Ale také zde můžeme vidět několik prvků, které by obstály i dnes: výuka a učení jsou rozděleny do kratších časových úseků, které činí v součtu sedm a půl hodiny (a to včetně dvouhodinové vycházky). Často jsou zařazovány řízené tělocvičné chvilky, ale nezapomíná se na důležitost osobního volna a neřízených aktivit. Také devítihodinová doba nočního klidu, respektive spánku, je z dnešního hlediska nastavena správně.

Ve 20. letech 20. století se podařilo v Praze otevřít tzv. zahradní školy. Například soukromou Sadovou školu v Kinského zahradě. Velkým propagátorem myšlenky „školy v přírodě“ byl Eduard Štorch. Dlouhodobě se věnoval činnostem dětí v přírodě, vedl kurzy plavání, bruslení apod. V roce 1926 založil na Libeňském ostrově v Praze na vlastní náklady školu a za podpory sponzorů, tzv. Dětskou farmu. Mezi sponzory školy patřil i Tomáš Garrigue Masaryk. Šlo o sadovou školu s hřištěm, dětským tábořištěm, koupalištěm a v zimě kluzištěm. Toto spojení se dle Štorcha velmi osvědčilo (Štorch 1929). Úkolem farmy bylo poskytování velkoměstské mládeži to, co jí nejvíc chybí: čerstvý vzduch, slunce a voda. Docházel sem na vyučování s žáky z měšťanské školy v Jindřišské ulici tři dny v týdnu. Protože mezi dětmi byla tato škola velmi oblíbená, setkávaly se zde i odpoledne a o svátcích a prázdninách. Také některé organizace shledaly tento projekt záslužným. Žižkovská okresní péče sem vysílala 70 dětí na denní pobyt. Dělnická akademie zde pořádala letní školu.

Štorch zároveň prováděl pedagogický výzkum o vlivu venkovní školy na žáky a vše si zaznamenával. Kniha Dětská farma je záznamem o tomto skvělém činu a o jeho bádání. Bohužel ani takto vědecky zpracovaná data nebyla pro úřady dostatečným důkazem a v roce 1930 nevyhověly žádosti o zestátnění této školy. Díky této skutečnosti

a Štorchově finančnímu vyčerpání musela být škola uzavřena. Reformní pedagogické snahy bohužel přerušila 2. světová válka.

Po válce se pozornost úřadů činných ve věcech vzdělávání a výchovy zaměřila na nápravu zdraví dětí po válce. Největší pozornost byla věnovaná dětem z oblastí nejvíce zasažených válkou. První zákony a předpisy byly v platnosti již v roce 1947. Cílem nových zákonů, nařízení a směrnic bylo zlepšení oslabeného zdravotního stavu dětí a mládeže a zdůrazňovaly výchovné a didaktické poslání škol v přírodě. V letech 1947–1949 byla stanovena délka pobytu na čtyři týdny, s možnou výjimkou zkrácení maximálně na dva týdny. V 50. a 60. letech 20. století byla délka pobytu stanovena na 28, respektive 21 dní.

Králíček a Kováčik ve své knize Škola v přírodě (1964) podrobně rozvádí úlohu školy v přírodě. Z tohoto rozboru vychází podobná poslání ŠVP, jaká očekáváme i v dnešní době. Konkrétně zmiňují výchovně-vzdělávací a zdravotní úlohu. Dále uvádí, že ŠVP pomáhá ve sblížení třídního kolektivu s učitelem, tvoření a prohlubování pozitivních vztahů mezi žáky, vede ke spolupráci a zodpovědnosti za svou práci a práci společnou. Také se zde objevují tendenční snahy například *„na rozdíl od škol v přírodě v kapitalistických státech jde v našich školách o rekreaci, zdravotní prevenci a současně prohlubování výchovného vlivu na zdravé děti.“* (s. 17) I zde najdeme příklad denního rozvrhu. V tomto případě je dokonce uveden s upravenými časy pro jarní, podzimní a letní období. Uvádím jej zde pro porovnání vývoje v čase.

Jaro – Podzim	Léto		
7 :00	6 :30	V *	Budíček
7 :00 – 7 :10	6 :30 – 6 :40	V – U	ranní tělocvik
7 :10 – 7 :50	6 :40 – 7 :20	Z - V	mytí, oblékání, úklid pokojů a kontrola
7 :50 – 8 :00	7 :20 – 7 :30	K	ranní nástup
8 :00 – 8 :30	7 :30 – 8 :00	K	Snídaně
8 :30 – 9 :15	8 :00 – 8 :45	U	1. vyučovací hodina
9 :25 – 10:10	8 :55 – 9 :40	U	2. vyučovací hodina
10:10 – 10:30	9 :40 – 10:00	U	Svačina
10:30 – 11:15	10:00 – 10:45	U	3. vyučovací hodina nebo vycházka
11:25 – 12:10	10:45 – 12:00	U	vlastivědná vycházka
12:10 – 12:30	12:00 – 12:15	Z – V	příprava na oběd
12:30 – 13:30	12.15 – 13:00	K	Oběd
13:30 – 15:00	13:00 – 14:30	S – Z	polední klid a úprava lůžka
15:00 – 16:00	14:30 – 16:00	V	organizované osobní volno
16:00 – 16:20	16:00 – 16:20	K	Svačina
16:20 – 18:00	16:20 – 18:00	V	odpolední zaměstnání
18:00 – 18:30	18:00 – 18:30	K	večerní nástup, příprava na večeri
18:30 – 19:15	18:30 – 19:15	K	Večeře
19:15 – 20:30	19:15 – 20:30	K	večerní kulturně-zábavný program
20:30 – 21:00	20:30 – 21:00	V – Z	mytí, příprava na spánek, večerka
21:00 – 7 :00	21:00 – 6 :30	S – Z	noční klid

*Vysvětlivky: písmena vedle časů ukazují, kdo je zodpovědný za příslušnou část denního řádu:

V = vychovatel, U = učitel, Z = zdravotník, K = celý kolektiv, S = služba dne. (s. 48)

Dle vyhlášky ministerstva školství (vyhláška č. 90/1979 Sb.) byly do škol v přírodě vysílány děti ze všech typů mateřských škol (MŠ), žáci druhého až čtvrtého ročníku základní školy, žáci čtvrtého až osmého ročníku základních škol pro mládež vyžadující zvláštní péči, žáci základních devítiletých škol pro mládež vyžadující zvláštní péči a dále žáci zvláštních škol. Žáci ze škol při zdravotnických zařízeních se do školy v přírodě nevysílali (§1, odstavec 1). Děti z MŠ se měly účastnit jedenkrát v průběhu celé docházky do mateřské školy, žáci ZŠ a všichni uvedení v §1 se měli účastnit jedenkrát v průběhu celé povinné školní docházky. Výjimku tvořily děti a žáci z oblastí, v nichž byl zvlášť ohrožen zdravý vývoj dětského organismu. Tyto oblasti určovala vláda. V těchto výjimečných případech byly vysílány děti a žáci každý školní rok (§1, odstavec 2).

V roce 1983 došlo k novelizaci vyhlášky č. 90 a nově bylo zcela pregnantně vymezeno, že všichni žáci uvedených škol a mateřských škol z obcí okresů Chomutov, Most, Teplice

a Ústí nad Labem stanovených v příloze se vysílají v každém školním roce dvakrát, z toho jedenkrát v zimním období (§1, odstavec 2). Také byl přidán odstavec, v němž se specifikovala délka pobytu dětí z MŠ na 14 dní a žáků základních škol na 21 dní, přičemž bylo možné délku pobytu prodloužit až o sedm dní, pokud šlo o žáky z oblastí, v nichž byl ohrožen zdravý vývoj dětského organismu (§1, odstavec 4).

2.2 Současnost

V současnosti má termín „škola v přírodě“ dva významy.

- 1) Školské zařízení umožňující pobyt dětí z předškolních zařízení a žáků škol primárního cyklu ve zdravotně příznivém prostředí bez porušení školské vzdělávací práce.
- 2) Část školního roku, zpravidla v délce několika týdnů, kterou určitá škola tráví v takovém zařízení. (Průcha, Mareš, Walterová 2003, s. 239)

V druhém významu sledávám nesrovnalost v časovém vymezení. Toto platilo dříve, v současné době jde o pětidenní až desetidenní výjezdy.

V naší práci se budeme primárně zabývat druhým významem tohoto termínu, tedy školní akcí pořádanou pro žáky školy. Vzhledem k tomu, že jde o školní akci, je třeba, aby měla stanovený režim.

Režim školy v přírodě je v první řadě dán zákonnou normou, a to novelizací vyhlášky č. 106/2001 Sb. o hygienických požadavcích na zotavovacích akcích pro děti. Tato vyhláška stanovuje, jak má být zajištěno stravování, ubytování, odpočinek a program dětí. Zájmem této vyhlášky je stanovit podmínky pro zajištění bezpečného prostředí pro žáky na všech typech pobytů. Denní harmonogram nazýváme režim dne (Příloha 2). Pokud jde o konkrétnější rozfázování dne, dává legislativa učitelům jen základní mantinely a relativně volnou ruku.

Konkrétně vymezuje dobu spánku pro mladší děti (do 10 let včetně) a starší děti. Dále uvádí, že má být pevně stanovena doba pro spánek, osobní hygienu a stravování. Dle této vyhlášky je také třeba dbát na zdravotní stav a fyzické schopnosti dětí. Rozepsaný konkrétní režim dne bývá vyvěšen na viditelném místě, aby i žáci byli seznámeni s jeho průběhem. Režim dne je zároveň pomocníkem každého pedagoga, který školu v přírodě

připravuje a účastní se jí. Jasně stanovuje rozvržení činností během dne, a tudíž pomáhá při plánování a organizaci ŠVP. Měl by vypadat zhruba takto:

7 :15 budíček. Vždy je třeba zohlednit věk žáků a podmínky školy v přírodě.

7 :15 – 8 :15 ranní hygiena, úklid pokojů, snídaneč.

8 :30 – 11:30 vyučování. Aby byl splněn účel školy v přírodě, a pokud to počasí dovolí, je vhodné vyučování realizovat venku. Ideální je propojování učiva s realitou lesa, vodních ploch, poznáváním přírody zblízka, zařazování pohybových aktivit, budování a rozvíjení pozitivního vztahu k přírodě. V době vyučování většinou probíhá dopolední svačina neboli přesnídávka. Pokud je realizována škola v přírodě přes víkend, bývá nejčastěji uplatňován model, kdy i v sobotu probíhá vyučování a neděle je jediný den bez vyučování. V době vyučování je pak zařazen dopolední program nebo je tento den využíván pro organizování celodenních výletů.

11:30 – 12:00 příprava na oběd, hygiena.

12:00 – 14:00 oběd a polední klid.

14:00 – 17:00 odpolední program. Během odpoledního programu je vhodné zařazovat hry a činnosti výkonnostně, organizačně a časově náročnější. Součástí této části dne je odpolední svačina.

17: 00 – 18:00 hygiena, večere.

18:00 – 20:00 večerní program. Do této části programu by se měly zařazovat klidnější aktivity, které žáky připraví na nadcházející spánek.

20:00 – 21:00 večerní hygiena, osobní volno. V době osobního volna je činnost ponechána na žácích a není řízena (v rámci dodržování bezpečnosti). U mladších dětí je vhodné v této době zařadit společné čtení knížky na dobrou noc. Osobní volno může být využito i v jiné části dne.

21:00 večerka.

Toto je jedna z možností, jak sestavit režim dne pro žáky na ŠVP. Vždy je třeba zohledňovat aktuální zdravotní a fyzický stav dětí, jejich věk a aktuální počasí.

V současnosti se také velmi často objevuje model ŠVP – ozdravného pobytu, který probíhá od pondělí do pátku. Žáci během tohoto výjezdu nemají vyučování ve smyslu jednotlivých vyučovacích předmětů, ale učí se „jen“ mimoděk během celého pobytu formou zážitků.

2.3 Osoby podílející se na přípravě

Je důležité si vymezit osoby, které jsou zainteresované na přípravě ŠVP. Ředitel/ka školy je osoba, které zpravidla vstupuje do přípravy ŠVP při podpisu smluv o ubytování, stravování a dopravě. Jelikož jde o akci pořádanou školou, také nese právní odpovědnost za konání celé akce. Dalšími osobami jsou učitelé, přičemž nejčastěji se jedná o třídní učitele nebo ty, kteří v dané třídě učí, a tudíž kolektiv znají. Na prvním stupni ZŠ to bývají také vychovatelky/vychovatelé školních družin. Opět se nejčastěji objevuje model, kdy vyjíždí vychovatel/ka, která daný kolektiv zná. AP se ŠVP účastní pouze v případě, když vyjede i žák, který má stanovenou podporu asistenta pedagoga v podpůrném opatření. Nutnou osobou bývá také zdravotník. Tuto povinnost ale upravila novelizace zákona o ochraně veřejného zdraví, která stanovuje přítomnost zdravotníka jako povinnou pouze v případě, že ŠVP trvá déle než pět dní. Pokud škola organizuje ŠVP delší než pět dní, funkci zdravotníka může vykonávat pracovník školy (učitel, vychovatel, asistent pedagoga) nebo pracovník přijatý externě pouze pro tyto účely. V obou případech je nutné, aby splňoval zákonné podmínky pro vykonávání této funkce (§ 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví). Počty jednotlivých pracovníků se mění v závislosti na počtu vyjíždějících žáků a tříd.

Existuje také možnost organizovat ŠVP s pomocí cestovní kanceláře či agentury, které mohou zajišťovat i personál. V těchto případech se třídou vyjíždí třídní učitel a pořádající organizace zajistí instruktory, kteří organizují odpolední program žáků, zdravotníky a noční dozor/vychovatele. Na českých základních školách fungují oba tyto přístupy.

ŠVP jakožto výjezd školního kolektivu plní ve výchovně vzdělávacím procesu řadu funkcí. I když se jedná o jednu z tradičních forem výuky a výchovného působení na žáky a mohlo by se možná zdát, že jsou děti stále ve stejném kolektivu, a tudíž jim ŠVP nemůže nic nového přinést, opak je pravdou. Vzdělávací proces je zde zachován, ale další

funkci, kterou ŠVP plní, je funkce zdravotní (pobyt v přírodě, na čerstvém vzduchu, zlepšení fyzické kondice formou procházek atp.) a také výchovná.

Na ŠVP mají žáci jednu z mála možností zažít své učitele v jiných rolích. I když jsou učitelé na ŠVP stále pedagogy, po skončení vyučování se jejich vzdělávací role mění na roli výchovnou. Mají čas na povídání s dětmi, na jejich poznávání. Poslední jmenované platí i pro žáky navzájem. Pávková a kol. (2002) například uvádí, že jednou z funkcí trávení volného času žáků (i na ŠVP) je funkce sociální nebo funkce preventivní.

V rámci sociální funkce jsou podporovány sociální vztahy, je rozvíjeno kamarádství, děti se učí pomáhat při řešení konfliktů, dochází k rozvoji komunikace atp. V rámci funkce preventivní dochází k potlačování rizikového chování nebo k posilování sebevědomí dětí a jejich sebevědomění. V tomto kontextu lze konstatovat, že školní výjezdy mají také velký pozitivní vliv na sociální klima třídního kolektivu. Je to právě sociální komunikace, jež představuje jeden z hlavních zdrojů vytváření sociálního klimatu ve třídě, které je, jak známo, velmi důležité pro celkové fungování třídy jako kolektivu.

2.4 Klima

Se ŠVP tedy úzce souvisí klima třídy a klima ve vyučování. To je v současné době velké téma. Dnes již naštěstí víme, že klima třídy (potažmo klima školy) zásadně ovlivňuje výuku a obecně práci se třídou. Na klimatu třídy se podílejí i vnější podmínky. Tyto kulisy, ve kterých se školní třída ocitá, jsou velmi důležité. Příroda a několikadenní pobyt třídy pohromadě velmi napomáhá k utužování pozitivního klimatu, případně ke zlepšování klimatu ve školní třídě. Tímto tématem se zabývají mnozí odborníci ve svých monografiích z oblasti pedagogiky, např. Průcha v *Moderní pedagogice* nebo Čáp a Mareš v *Psychologii pro učitele*.

Termín klima školní třídy je jev, který trvá dlouhou dobu a týká se žáků a pedagogů konkrétní dané třídy. Zahrnuje všechny stránky jejich vnímání a chování. Mareš, Ježek říkají: „*Řada badatelů* (např. Fraser, 1998; Mareš, 2001; Průcha, 2002) *se shoduje v tom, že psychosociální klima školní třídy lze charakterizovat takto: jde o ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení toho, co se ve třídě už odehrálo a /nebo právě odehrává; jsou to názory jednotlivých aktérů školního vyučování.*“ (2012, s. 8)

Z výzkumu, který ve svém článku rozvádí Smetáčková a Viktorová (2011), vyplývá, že klima ve třídě a vztahy mezi žáky jsou jednou z priorit pedagogů, které vedou k organizaci a výjezdům na ŠVP.

Do klimatu třídy se také promítá vnímání odlišnosti nebo jinakosti žáků s podpůrnými opatřeními. A to ve všech ohledech: jak vnímá žák s PO sám sebe, zároveň jak ho vnímají vrstevnické skupiny a jak k němu celkově přistupují. Tomuto tématu se věnovali Vítečková, Procházka a Najmonová (2018) a zjistili, že žáci (3. – 5. ročník ZŠ) ve všech zkoumaných třídách mluví o odlišnosti jako o něčem běžném, normálním, nad čím není nutné se pozastavovat. „*Ve zkoumaných třídách bylo dále patrné, že vnímání odlišnosti se odvíjí od zkušeností, které žáci mají z rodiny, z docházky do mateřské školy a prvních ročníků v základní škole.*“ (2018, s. 301)

To je další důvod, proč zdůrazňovat potřebu konání takových akcí, jako jsou ŠVP. Zde se totiž v daleko přirozenějším prostředí dá pracovat s třídním kolektivem a klimatem v dané třídě.

2.5 Legislativní rámec

Základní legislativní normou v otázce žáků s PO je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění pozdějších předpisů, dále také zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících ve znění pozdějších předpisů. Následně to je vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů.

Tohoto tématu se týká i nařízení vlády č. 341/2017 Sb. o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

Co se z hlediska zákona rozumí školou v přírodě, vysvětluje zákon 205/2020 Sb., kterým se mění zákon 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony nahrazující ty původní.

A v neposlední řadě sem patří také vyhláška č. 364/2005 Sb. o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení) a vyhláška č. 422/2013 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti, ve znění pozdějších předpisů.

2.6 Překážky v organizaci školy v přírodě

Překážek v organizování ŠVP je několik. Ukazuje se, že na různých základních školách se odlišně přistupuje k organizaci těchto akcí, s čímž souvisí různé problémy. Nejčastěji bývá zmiňováno personální zajištění a s ním spojené zvýšené finanční náklady školy. S personálním zajištěním také souvisí problém více funkcí jednotlivých pedagogických pracovníků. Nejvíce je to patrné u vychovatelů/vychovatelek školní družiny, kteří v době vyučování vykonávají funkci asistenta pedagoga. Ve standardním provozu je toto zvládnutelné, ale při plánování rozpisů služeb na ŠVP se to jeví jako zásadní problém. Stává se tedy, že jedna osoba je vyslána zaměstnavatelem na ŠVP s požadavkem na pokrytí dvou a výjimečně až tří funkcí. Např. vychovatelka školní družiny, která má v době vyučování zastávat funkci asistenta pedagoga, k tomu musí v některých částech dne vykonávat službu jako zdravotník. Často se také pořádající učitelé pozastavují nad problémem velké administrativní náročnosti, která je zatěžuje. Mnohdy to vede k předání organizace ŠVP cestovní kanceláři či agentuře, nebo v horším případě k odstoupení od pořádání těchto akcí.

3 Žák s podpůrným opatřením na škole v přírodě

Cílem inkluze, tedy cílem integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, je jejich maximální zapojení do výuky ve škole, ale i co největší sociální začlenění do života třídy. Chceme-li inkluzi chápat tak, jako ji chápou naši přední pedagogičtí odborníci, není možné, aby byl žák integrován pouze do části výchovně vzdělávacího procesu a z některé jeho části byl vyloučen. Jedním z typických znaků inkluze je přeci spravedlivý přístup a participace všech. (Slowík, 2018, s. 215)

Tím je myšleno, že vyloučit žáka ze ŠVP, protože má při vzdělávání odlišné (speciální) potřeby, je neinkluzivní, a to jak z pohledu žáka samotného, tak z hlediska ostatních žáků. Ti se v současném světě přeci učí humanistickému přístupu jako celku. (Slowík, 2018, s. 2014)

3.1 Charakteristika žáků

Již bylo řečeno, že v rámci inkluzivního vzdělávání se nejčastěji setkáváme s žáky, kteří využívají PO především z důvodu SPU, SPCH, tělesného handicapu, OMJ, ADHD, LMP, PAS či sociálního znevýhodnění.

Charakterizovat speciální potřeby žáků v jednotlivých výše uvedených kategoriích nelze, a to jednak s ohledem na skutečnost, že by se jednalo o velmi rozsáhlý text, a zároveň je daná faktem, že diagnostika každého dítěte je velmi individuální a žádný z žáků nemá tytéž speciální vzdělávací potřeby.

Přesto existuje určitá škála projevů, které jsou pro všechny žáky se SVP typické. Jsou u nich narušeny (pozměněny) různé (nebo všechny) domény osobnostní struktury.

Například v oblasti smyslové percepce se u žáků se SVP může objevit zpomalení tempa vnímání nebo značné zúžení rozsahu vnímání, dále výrazná nediferencovanost požitků a vjemů (např. nerozlišování předmětů), nedostatečné vnímání prostoru a času (např. špatný odhad vzdálenosti), neaktivita vnímání (žák není například schopen projevit snahu, vyznat se v určitých vlastnostech, vnímat detaily). Komplikace se objevují také v oblasti paměťových pochodů, např. žák s LMP se vyznačuje pomalým a komplikovaným osvojováním abstraktních pojmů. Aby si něco zapamatoval, potřebuje věci často opakovat.

Tyto děti mohou trpět i kvalitativními poruchami paměti v podobě dezorientace či vzpomínkových klamů.

Žáci s logopedickými vadami (ať už se jedná o žáka s LMD nebo PAS či jinou diagnózu) mají omezené verbální výkony, pomalé tempo řeči, mluvit mnohdy nechtějí a složitěji se s nimi komunikuje.

Také emoční prožívání žáků se SVP má svá specifika. Emoce totiž zahrnují poznání, které souvisí přímo s úrovní kognice. Například žák s LMP hůře rozumí životním změnám a novým situacím, žáci s ADHD jsou zase citlivější na emoční podněty zvenčí, snadněji se u nich rozvíjí úzkostná reakce, často se jim střídají nálady, může se u nich projevit afektivní labilita atp. Důsledkem LMP, přítomnosti PAS či těžké formy ADHD může být těžká adaptace na běžné životní podmínky či opožděný vývoj socializace. (Valenta, 2015)

Cílem není zde poukazovat na jinakost žáků se SVP. Ale snaha, aby čtenář pochopil, že práce učitele a asistenta pedagoga s žákem s PO může být velmi obtížná, obzvláště v případě změny režimu, tedy na ŠVP. Specifika, která jsou výše popsána, se mohou projevat problémovým (nevhodným) chováním, mezi něž patří například zbrkllost, neposednost, riskantní chování, drzé chování, agresivita, nedodržování pravidel atp. (Kendíková, 2016, s. 38-39)

3.2 Bariéry účasti žáka s podpůrným opatřením na škole v přírodě

Již bylo řečeno, že ŠVP plní ve výchovně vzdělávacím procesu obecně řadu funkcí. Zde si zopakujeme, že se jedná o funkci vzdělávací, zdravotní, výchovnou, sociální a preventivní. To platí pro všechny žáky, pro celý třídní kolektiv.

Rovněž byl učiněn závěr, že žák se SVP, respektive žák s PO, nemůže být z této školní akce (míněno ŠVP) vyloučen. Přesto mnoho žáků s PO (včetně asistenta) se svými spolužáky na ŠVP neodjíždí. Existují tři různá vysvětlení.

První z nich souvisí s žákem samotným. Ačkoliv většina žáků s pomocí asistenta pedagoga pobyt na ŠVP pravděpodobně dobře zvládá, je možné, že pro některé žáky s PO by byl pobyt na této akci velkou zátěží. Žák se na ŠVP ocitá v novém prostředí plném nových podnětů. Domácí režim, na který je dítě zvyklé, střídají na nějakou dobu nová pravidla a zvyky. Žáci jsou stále spolu, nemají často možnost být sami, odpočinout si,

chvíli například nekomunikovat. Pro některé žáky (představme si například typicky dítě s PAS nebo LMP) to může být problém. Ne všichni žáci tedy účast na ŠVP zvládnou. (Velebová, 2017)

Jinou bariérou na straně žáka je jeho velká závislost na rodičích. Zde se samozřejmě nemusí jednat pouze o žáka s PO, může se u něj například začínat projevovat hraniční porucha chování nebo porucha chování vázaná na vztahy k rodině, citová deprivace atp. Z praxe známe případy, kdy rodiče tvrdili, že jejich dítě nemůže odjet na ŠVP z důvodu úzkostných stavů pramenících z delšího odloučení od rodičů (lékařsky ani speciálně-pedagogicky nepodložených). Vždy tedy záleží na žákovi a jeho zákonném zástupci, zda se ŠVP zúčastní. Je nutno přiznat, že v některých případech rodiče správně vyhodnotí, že poslat své dítě na ŠVP není dobrý nápad. Má-li například žák časté záchvaty vzteku spojené s únavou (např. silné ADHD) nebo nesnáší-li dobře nadměrný hluk a čilý ruch (např. PAS), mohl by mu pobyt na ŠVP spíše uškodit než prospět.

Druhým vysvětlením toho, proč se někdy žák s PO neúčastní ŠVP, a to i v případě, že existuje předpoklad, že by akci zvládl, je odmítavý postoj ze strany školy. Z praxe známe případy, kdy učitel rodičům přímo sdělil, že by bylo nejlepší, aby své dítě na ŠVP neposílali. Důvodem tohoto jednání byly obavy ze zvládnutí péče o žáka.

Je třeba přiznat, že ŠVP pro učitele znamená velkou zátěž. Organizace ŠVP je časově náročná, stejně tak i její realizace. V současné době rodiče často vyžadují, aby učitelé ze ŠVP zasílali fotografie a každodenní zprávy. Učitelé toto dělají po nocích, kdy již žáci spí. Zátěž spočívá také ve velké zodpovědnosti, kterou učitel má (a nutno podotknout, že bez odpovídajícího platového ohodnocení). Učitel s žáky na ŠVP netráví čas pouze ve třídě, ale i venku, na výletech, při stravování atp. Pracuje téměř nepřetržitě za stejnou mzdu, která odpovídá jeho úvazku ve škole (hodiny navíc se neproplácí). (Velebová, 2017)

V praxi bývá vidět, že je stanoven rozpis služeb pro účely ŠVP, často vypracován vedením školy, a dle tohoto rozpisu získávají pedagogičtí pracovníci platové ohodnocení. Nutno říct, že služby jsou stanovovány ideálně tak, aby nevznikly žádné nebo minimální počty přesčasových hodin. Abych však byla spravedlivá, je třeba zmínit, že bývají pedagogům vypláceny odměny (i když často zanedbatelné) právě za práci nad rámec běžných pracovních povinností v souvislosti s výjezdem na ŠVP.

Rovněž asistent pedagoga poskytuje žákovi nepřetržitou asistenci. Přestávky mohou být problematické, obvykle asistenta nemá kdo vystřídat, a stejně jako v případě učitele, pracuje také asistent pedagoga bez odpovídajícího navýšení platu. Není to pouze finanční ohodnocení, co může asistentovi pedagoga bránit účasti na ŠVP. Pracuje-li na poloviční úvazek, může mít i další zaměstnání, nebo pečuje o vlastní dítě. V takovém případě by zřejmě bylo obtížné, aby sháněl hlídání. (Velebová, 2017)

3.3 Význam školy v přírodě pro žáky s podpůrným opatřením

Význam ŠVP již dávno nespočívá pouze v plnění zdravotní funkce (tedy zlepšení zdravotního stavu dětí, zlepšení jejich fyzické kondice) tak, jak tomu bylo v 50. letech minulého století. (Králíček, Kováčik 1964, s. 27)

ŠVP přispívá k utváření všech klíčových kompetencí, které jsou uvedeny v RVP ZV. Ve srovnání s běžnou výukou se pouze liší místo, které je pro rozvoj těchto kompetencí využíváno. Níže jsou uvedeny kompetence a jejich příklady v oblastech, které mohou být s žáky s PO na ŠVP rozvíjeny (RVP ZV):

- *Kompetence k učení:* Posiluje se pozitivní vztah k učení, neboť na ŠVP se žáci učí v jiném (pro ně zřejmě atraktivnějším) prostředí, učivo je jim mnohdy předkládáno formou her, na které je zde více prostoru a času. Učitelé tuší, že pozornost žáků na ŠVP zřejmě bude mírně rozptýlena, proto mnohdy nezařazují nová témata, spíše opakování. Učitelé také mohou vybírat témata, která lze na ŠVP uvádět do souvislostí (prvouka, přírodověda, vlastivěda). Žáci mohou samostatně pozorovat terén a experimentovat, tudíž se na ŠVP mohou učit více prakticky (názorně, ukázkou).
- *Kompetence k řešení problémů:* Na ŠVP mohou vznikat různé problémové situace, jiné než ve školním prostředí. Žáci se tak učí chápat a řešit problémy v praxi. Jako příklad uvádíme integrovanou dívku na vozíčku ve 4. třídě. Žáci na ŠVP se učili pomáhat své spolužačce při přemísťování, dokonce ji v noci potají odvezli s sebou do jiného pokoje, aby si mohla popovídat s kamarádkami, což všichni vnímali jako zážitek. Druhý den si třída vyslechla pokárání od učitele. Žáci si tak na ŠVP prošli procesem uvědomění zodpovědnosti za své rozhodnutí.

- *Kompetence komunikativní:* Na ŠVP musí žáci naslouchat druhým lidem, ať už se jedná o instrukce k ubytování a stravování, nebo o vyprávění v rámci různých exkurzí a výletů. Mohou se zde také učit komunikovat bez mobilních zařízení (nebo alespoň omezeně). Na ŠVP se musí děti obecně domlouvat i o jiných záležitostech než jen těch školních.
- *Kompetence sociální a personální:* Žáci se na ŠVP mohou naučit pracovat společně s pedagogy v týmu, existuje zde větší prostor pro tento druh vyučovací metody. Pomoc žákovi s PO může přispět k tomu, že si ostatní žáci budují sebedůvěru. Žák s PO se naopak může v kolektivu spolužáků začít cítit bezpečněji. Uvádíme příklad z praxe, kdy děti žijící v místě konání ŠVP zřejmě z nepochopení ubližovaly jednomu žákovi s LMP, jeho spolužáci se ho velmi zastávali a paní učitelka dodnes tvrdí, že právě tento incident pomohl stmelit třídní kolektiv.
- *Kompetence občanské:* Díky tomu, že žáci na ŠVP jezdí na výlety, učí se pozitivnímu postoji ke kultuře a tradicím. Musí dodržovat společenské normy, například vnitřní řád ubytovacího zařízení.
- *Kompetence pracovní:* Žáci na ŠVP využívají k práci různé materiály a pracovní nástroje či vybavení, se kterými nemuseli ještě přijít do styku, musí umět dodržovat pravidla bezpečnosti práce, učí se novým pracovním postupům. Jako příklad uvádíme následující situaci: Chlapec s PAS na ŠVP překvapivě projevil zájem naučit se vařit. Vstřícný personál chlapci dovilil pomáhat při přípravě některých jídel, zejména svačín.
- *Kompetence digitální:* Žáci během ŠVP pracují s online mapami nebo navigacemi, vyhledávají zajímavé informace o místě konání ŠVP, zaznamenávají akce a zážitky – foto a video, zaznamenávají své pohybové aktivity pomocí digitálních přístrojů (chytrých hodinek apod.). Současně mohou aplikovat prvky ochrany vlastního zdraví před dopady digitálního světa.

Během ŠVP dochází každý den k různým situacím. Vznikají spontánně, žáci si tak osvojují obsah nejrůznějších oblastí, včetně průřezových témat – vnímají přírodu, rozvíjí sebezpoznaní, učí se regulovat vlastní chování, vzájemně se poznávají ve skupině, učí se respektu k ostatním, podpoře a pomoci, rozvíjí dovednosti pro řešení

problémů, učí se uplatňovat demokratické principy a hodnoty, učí se, že není správné přistupovat k odlišnostem s předsudky atd.

1. Empirická část

4 Výzkum k problematice pořádání školy v přírodě s žáky s podpůrným opatřením

Po rozboru teoretických východisek k problematice pořádání ŠVP s žáky s PO je k danému tématu předkládán výzkum, jehož cílem je:

Zjistit, jak se pedagogové a asistenti pedagoga v kontextu přítomnosti žáků s PO připravují na pořádání ŠVP na 1. stupni ZŠ, včetně možnosti zapojení asistentů pedagoga.

4.1 Výzkumné otázky a volba výzkumné strategie

Vzhledem ke stanovenému cíli celé diplomové práce a vzhledem k tomu, jak byl stanoven výzkumný cíl, byly též formulovány výzkumné otázky:

V1: Jak se na ŠVP, které se účastní také žáci s PO, připravují učitelé?

V2: Jak se na ŠVP, které se účastní také žáci s PO, připravují asistenti pedagoga?

V3: Čím mohou asistenti pedagoga přispět v rámci přípravy na ŠVP a následně při její realizaci k bezproblémovému průběhu?

Aby bylo možné zodpovědět výzkumné otázky, dojít ve výzkumu k závěrům, a naplnit tak cíl celé práce, bylo třeba zvolit vhodné metody získání dat a jejich zpracování.

Při výběru vhodné výzkumné strategie a výběru vhodných metod získávání dat bylo přihlédnuto k názorům zkušených výzkumníků z oblasti pedagogiky a sociologie. Hendl (2005, s. 161) například uvádí, že výběr výzkumné strategie obecně se má řídit výzkumným problémem. Rádl (2006, s. 47) zase zdůrazňuje, že život každého člověka představuje jedinečný jev, který se kvalitativně odlišuje od ostatních. Poznán proto může být jedinečnou zkušeností, nikdy nemůže být dedukován z obecných zásad. Z toho vyvozují, že výzkumná strategie a metody získávání dat v tomto výzkumu musí být zvoleny tak, aby bylo možné získat informace (zkušenosti) přímo od pedagogů a asistentů pedagoga základních škol. Jsou to právě oni, kdo participují na přípravě a realizaci ŠVP, kterých se účastní i žáci s PO, tedy žáci se SVP.

K získání cílů a k naplnění cíle výzkumu byla proto zvolena kvalitativní výzkumná strategie, tedy taková, která pro popis, analýzu a interpretaci dat využívá kvalitativních metod.

Cílem kvalitativního výzkumného šetření je získání detailních a komplexních informací o studovaném jevu, které nelze (na rozdíl od výzkumů kvantitativních) zobecnit na určitou populaci. Kvalitativní metodologie je založena na indukci, je tedy metodou usuzování, v níž závěr obsahuje informaci přesahující informace (empirického původu) ve východisku. (Švaříček, Šedřová a kol., 2014, s. 13-14)

Kvalitativní výzkum je otevřený, dává možnost získat hluboký a komplexní pohled na věc. Chráska (2016, s. 29) připomíná, že jeho výhodou je možnost zachycení více realit a jedinečnost zachycených informací. Zmíněná otevřenost kvalitativních výzkumů určuje, že také metody, které jsou použity k sběru dat, nelze jednoznačně stanovit. V literatuře se hovoří o metodologickém spektru. „*Výběr metody pro sběr dat se zakládá na požadovaném typu informací a na tom, od koho je budeme získávat, za jakých okolností se tak bude dít,*“ uvádí Hendl. (2005, s. 161) Volí-li výzkumník kvalitativní výzkumnou strategii, používá při tom zejména tři typy dat – data z rozhovorů, data z pozorování nebo data z dokumentů. (Švaříček, Šedřová a kol., 2014, s. 15)

Pro mé výzkumné šetření byly metodou sběru dat zvoleny rozhovory a písemné dotazování. Výzkum byl nazván výzkumnou sondou a rozdělen na dvě části.

V první části (sonda 1, rozhovory) bylo zjišťováno, na kterých školách může proběhnout písemné dotazování. Ne všechny školy, které byly pro spolupráci osloveny, mohly splňovat podmínky potřebné k získání dat. Krátký strukturovaný dotazník k sondě 1 je uveden v příloze 3.

Ve druhé části výzkumu (sonda 2) jsem získávala data (písemně dotazování pedagogové a AP), na jejichž základě jsem po vyhodnocení mohla zodpovědět výzkumné otázky, a naplnit tak výzkumný cíl. Dotazníky vztahující se k sondě 2 jsou uvedené v příloze 4.

4.2 Stanovení výzkumného vzorku, sběr dat

Při sestavování výzkumného vzorku byla stanovena čtyři následující kritéria:

1. Jedná se o pražské základní školy, které navštěvuje více než 200 žáků. Zdůvodnění (předpoklad): základní školy by měly mít dostatečné zkušenosti s pořádáním ŠVP.
2. Jedná se o školy, které pořádají ŠVP. Zdůvodnění: výjezdy na ŠVP nejsou povinné.
3. ŠVP se účastní i žáci s PO. Zdůvodnění: základní školy by měly mít dostatečné zkušenosti s prací s žáky s PO na ŠVP.
4. ŠVP se účastní i AP. Zdůvodnění: Zkušenosti v oblasti spolupráce učitelů a asistentů pedagogů na ŠVP.

V rámci výzkumu bylo vytipováno pět základních škol, které byly osloveny s žádostí o spolupráci. Koncem měsíce června 2023 byly realizovány rozhovory s výchovnými poradci škol (sonda 1). V měsíci červenci 2023 byla získaná data zpracována a vyhodnocena. V měsíci září byla získána data směřující k zodpovězení výzkumných otázek (sonda 2). V měsíci říjnu 2023 byla tato data zanesena do tabulek (Excel) a dále zpracovávána a vyhodnocována.

4.3 Prezentace získaných dat

4.3.1 Sonda 1

V rámci sondy 1 jsme získávali informace od těchto pěti základních škol. Ani jedna z nich nechtěla být v této práci jmenována (ochrana citlivých údajů – GDPR). Seznam základních škol, na kterých proběhly sondy, je možné doložit mimo DP, popřípadě je možné do něj nahlédnout při obhajobě práce.

V rámci výzkumu proto používáme zkratky ZŠ1 – ZŠ5.

V následující tabulce uvádíme shrnutí údajů o počtu tříd a žáků na 1. stupni všech ZŠ a počty tříd, žáků a žáků s PO, kteří se účastnili ŠVP. Jedná se o výjezdy na ŠVP ve školním roce 2022/2023. Předchozí léta byla z hlediska pořádání ŠVP komplikovaná vzhledem k pandemii Covid-19.

Tabulka 1 : Údaje o počtu žáků s PO na ŠVP ve školním roce 2022/2023

Základní škola:	ZŠ1	ZŠ2	ZŠ3	ZŠ4	ZŠ5
Počet tříd na 1. stupni	15 + 1	12	10	14 + 2	11
- počet žáků v těchto třídách	327	282	269	350	264
- počet žáků s PO v těchto třídách	81	15	24	69	41
Počet tříd na 1. stupni na ŠVP	8	9	9	14	9
- počet žáků na ŠVP	172	216	229	330	204
- podíl počtu žáků s PO na ŠVP	43 (25 %)	14 (6 %)	17 (7 %)	60 (18 %)	28 (13 %)

Na ZŠ1 bylo ve školním roce 2022/2023 na 1. stupni otevřených 15 tříd, které celkem navštěvovalo 327 žáků (z toho 81 žáků s PO). ŠVP v daném roce organizovalo 8 tříd. Z těchto tříd se ŠVP účastnilo 172 žáků, z toho 43 žáků s PO. Podíl žáků s PO na ŠVP činil 25 %. Na této ZŠ existuje v rámci 1. stupně ještě přípravná třída, pro kterou se však ŠVP neorganizuje. Ve školním roce 2022/2023 se žádné ŠVP nezúčastnil ani jeden asistent pedagoga. Jezdit na ŠVP bez asistentů není obecný trend školy, jedná se o náhodu. V předchozích letech (myšleno v letech, kdy se organizovaly ŠVP), se jich asistenti pedagoga v různém zastoupení účastnili.

V následující tabulce jsou uvedeny počty žáků s PO, kteří se ŠVP ve školním roce 2022/2023 zúčastnili (v tomto případě tedy všichni bez asistenta pedagoga).

Tabulka 2: Důvody PO a počty žáků na ŠVP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ1 – 1. stupeň

Důvody PO	Stupeň PO	Žáci s PO celkem	Účast na ŠVP		
			ANO bez asistenta	ANO s asistentem	NE
<i>Specifické poruchy učení</i>	2,3	49	35	0	14
<i>Specifické poruchy chování</i>	2	1	1	0	0
<i>Logopedické vady</i>	3	13	11	0	2
<i>Vady sluchu</i>	3	1	1	0	0
<i>Poruchy autistického spektra, Asperger. syndrom</i>	3,4	3	2	0	1
<i>ADHD</i>	2,3	11	11	0	0

K tabulce je nutné poznamenat, že jednotlivé důvody PO nejsou uváděny vždy pouze pro jednoho žáka, obvykle se jedná o žáky s kombinovanými vadami (to například znamená, že jeden žák má přiznané PO na SPU a zároveň na logopedické vady).

Na ZŠ1 se kromě žáků s důvody PO tak, jak jsou uvedeny v tabulce, vzdělává také poměrně velké množství žáků s OMJ. Těmto žákům PPP nepřiděluje PO samostatně pouze z důvodu OMJ, někteří žáci spadají do kategorie žáků s PO, ale pro jiné obtíže. Práce s žáky s OMJ je financována z dotačních programů, jejichž výběr provádí ředitel školy. Přesto – žáci s OMJ jsou žáky, kteří nedisponují dostatečnou znalostí češtiny, a vzdělávací proces těchto žáků (i na ŠVP, nebo možná právě tam) může být na základě toho značně ztížen. Stejná situace (žáci s OMJ bez PO) je i na ostatních ZŠ, tedy ZŠ2 - ZŠ5.

Obdobně nejsou PO přidělována žákům se sociálním znevýhodněním, přičemž i ti představují na ZŠ1 (platí ale i pro ZŠ2, ZŠ3 a ZŠ5) početně poměrně významnou žákovskou skupinu. Pomoc s přípravou na vyučování, stravování, popř. finanční řešení zájmových kroužků jsou rovněž realizovány prostřednictvím dotačních programů a grantů MŠMT. Žáci se sociálním znevýhodněním přitom potřebují pomoci s přípravou do školy (protože té jejich rodiče často nevěnují dostatečnou pozornost), potřebují pomoci se začleňováním do kolektivu (protože jim chybí vzory a sociální dovednosti) atp. ŠVP může být prvním krátkým vhledem do jiného fungování, než znají žáci z rodinného prostředí. Někteří žáci mohou získat nové dovednosti v oslabené oblasti, i když časová dotace těchto výjezdů nezaručí fixování a zvnitřnění nových návyků.

V pátém ročníku na 1. stupni ZŠ1 byl v předchozích letech zaznamenán případ žákyně s psychiatrickou diagnózou (mentální anorexie, v praxi též sebepoškozování, náznaky sebevražedného chování), jejíž zákonní zástupci trvali na tom, že se dívka bude účastnit ŠVP. Jelikož zákon neumožňuje zamítnutí účasti žáka na ŠVP z důvodu SVP, museli by s sebou učitelé žákyni vzít, a podstoupit tak velké riziko při zajištění jejího života a zdraví (možná i života a zdraví ostatních žáků). Žákyně nakonec na ŠVP neodjela z důvodu zhoršení zdravotního stavu a následné hospitalizace v nemocnici.

Na ZŠ2 bylo ve školním roce 2022/2023 na 1. stupni otevřených 12 tříd, které celkem navštěvovalo 282 žáků (z toho 15 žáků s PO). ŠVP v daném roce organizovalo 9 tříd.

Z těchto tříd se ŠVP účastnilo 216 žáků, z toho 14 žáků s PO. Podíl žáků s PO na ŠVP činil 6 %. Někteří z nich na ŠVP vyjeli bez asistenta pedagoga a někteří s asistentem, a to i přesto, že na základě nařízení vedení školy jsou všechny ŠVP na této škole pořádány cestovními agenturami s instruktory.

Tabulka 3 : Důvody PO a počty žáků na ŠVP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ2 – 1. stupeň

Důvody PO	Stupeň PO	Žáci s PO celkem	Účast na ŠVP		
			ANO bez asistenta	ANO s asistentem	NE
<i>Specifické poruchy učení</i>	2,3	9	5	4	0
<i>Specifické poruchy chování</i>	2,3	4	1	3	0
<i>Vady zraku</i>	4	1	0	0	1
<i>Vady sluchu</i>	3	1	0	1	0
<i>ADHD</i>	2,3	7	6	1	0

Na ZŠ2 učitelé nevyužívají možnosti realizovat PLPP, žákům jsou v případě potřeby rovnou udělována PO 1. stupně, která vypracovávají třídní učitelé. Výchovný poradce nemá přesné záznamy o těchto žácích. To je možný důvod, proč škola uvádí tak nízký počet žáků s PO (15). Dodatečně byly zjišťovány počty žáků s PO 1. stupně a výsledkem tohoto šetření je 36 žáků.

Na ŠVP ve školním roce 2022/2023 odjeli s ostatními i dva žáci (SPCH) s psychiatrickými diagnózami (sebepoškozování, sebevražedné úmysly). Oba žáci navštěvují stejnou třídu a k dispozici jim byl na ŠVP sdílený asistent. V průběhu ŠVP nebyl zaznamenán žádný výjimečný konflikt z důvodu SVP těchto žáků.

Žákyně s těžkou vadou zraku na ŠVP odjet měla, přestože jí, respektive pedagogovi, nebyl přidělen asistent pedagoga (dívka nastoupila do školy až během října). Zákonní zástupci nakonec žádost o její účast na této školní akci stáhli. Důvodem však nebylo to, že dívka téměř nevidí, ale kombinace dalších dvou SVP, a sice OMJ (dívka je původem z Ukrajiny a téměř nemluví česky) a skutečnost, že pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí (problematika financování ŠVP by se však ze strany školy řešit dala).

Pouze pro zajímavost uvádíme, že na ŠVP se v uvedeném školním roce vzdělávala i žákyně s diagnózou diabetes mellitus 1. stupně (žákyně bez PO). S touto dívkou odjela na ŠVP její matka, která zajišťovala zdravotnické úkony a dohlížela na stravovací režim své dcery.

Na ZŠ3 bylo ve školním roce 2022/2023 na 1. stupni otevřených 10 tříd, které celkem navštěvovalo 269 žáků (z toho 24 žáků s PO). ŠVP v daném roce organizovalo 9 tříd. Z těchto tříd se ŠVP účastnilo 229 žáků, z toho 17 žáků s PO. Podíl žáků s PO na ŠVP činil 7 %. Žádný žák nevyužíval na ŠVP asistenta (opět se nejedná o záměr, ale o pouhou náhodu).

Tabulka 4 : Důvody PO a počty žáků na ŠVP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ3 – 1. stupeň

Důvody PO	Stupeň PO	Žáci s PO celkem	Účast na ŠVP		
			ANO bez asistenta	ANO s asistentem	NE
<i>Specifické poruchy učení</i>	1,2,3	14	14	0	0
<i>Specifické poruchy chování</i>	2	1	1	0	0
<i>Lehké mentální postižení</i>	3	1	1	0	0
<i>ADHD</i>	3	1	1	0	0

Na této škole nebyl zaznamenán případ žaka s PO, kvůli kterému by učitelé na ŠVP čelili nějakým větším potížím.

Na ZŠ4 bylo ve školním roce 2022/2023 na 1. stupni otevřených 14 tříd, které celkem navštěvovalo 350 žáků (z toho 69 žáků s PO). ŠVP v daném roce organizovalo všech 14 tříd. Z těchto tříd se ŠVP účastnilo 330 žáků, z toho 30 žáků s PO. Podíl žáků s PO na ŠVP činil 18 %. Všichni žáci s PO jeli na ŠVP v doprovodu asistenta pedagoga, a to z rozhodnutí vedení školy (pokud je ve třídě asistent pedagoga, automaticky se účastní ŠVP).

Tabulka 5 : Důvody PO a počty žáků na ŠVP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ4 – 1. stupeň

Důvody PO	Stupeň PO	Žáci s PO celkem	Účast na ŠVP		
			ANO bez asistenta	ANO s asistentem	NE
<i>Specifické poruchy učení</i>	2	65	0	60	5
<i>Specifické poruchy chování</i>	3,4	4	0	4	0
<i>Poruchy autistického spektra + Asperger. syndrom</i>	2	5	0	5	0
<i>Odlišný mateřský jazyk</i>	2	5	0	5	0
<i>ADHD</i>	2	20	0	16	4

Na ZŠ4 existují dvě přípravné třídy, které také organizují ŠVP, ale pouze příměstského typu. Zajímavostí školy je, že do PO uvedla žáky s OMJ, přičemž i této ZŠ se týká skutečnost, že žákům nejsou přidělována PO pouze z důvodu OMJ. Vysvětlení je takové, že se jedná o děti s kombinovanými SVP, což znamená, že OMJ představuje pouze jednu z možných SVP, kvůli kterým jsou přidělena PO.

Na ZŠ4 působí sociální pedagog, škola rovněž disponuje dvěma cizojazyčnými asistenty pedagoga. Škola existencí těchto funkcí vysvětluje, proč nemají žádné žáky se sociálním znevýhodněním (včasná prevence).

Pedagogové a asistenti pedagoga na této škole mají negativní zkušenost ze ŠVP s žákem s PO. Jednalo se o žáka 5. ročníku (SPCH, psychiatrická diagnóza, sociální znevýhodnění), kdy žák vykazoval psychopatické rysy (paranoidní chování, citová chladnost až bezcitnost, sklony ke krutosti apod.). Zákonní zástupci tohoto chlapce trvali na jeho účasti na ŠVP. Chlapec zde v touze po získání pozornosti učitelů, vychovatelů a asistentů pedagoga na sebe nepřiměřeně upozorňoval, a to například i tak, že záměrně fyzicky ublížil dvěma dalším spolužákům. Žákovo chování se řešilo s Organem sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD), proběhla výchovná komise atp., jeden z rodičů poraněného žáka zvažoval podat trestní oznámení.

Na ZŠ5 bylo ve školním roce 2022/2023 na 1. stupni otevřených 11 tříd, které celkem navštěvovalo 264 žáků (z toho 41 žáků s PO). ŠVP v daném roce organizovalo 9 tříd. Z těchto tříd se ŠVP účastnilo 204 žáků, z toho 28 žáků s PO. Podíl žáků s PO na ŠVP

činil 13 %. Někteří žáci s PO jeli na ŠVP v doprovodu asistenta pedagoga, jiní ŠVP absolvovali bez doprovodu asistenta, viz následující tabulka:

Tabulka 6 : Důvody PO a počty žáků na ŠVP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ5 – 1. stupeň

Důvody PO	Stupeň PO	Žáci s PO celkem	Účast na ŠVP		
			ANO bez asistenta	ANO s asistentem	NE
<i>Specifické poruchy učení</i>	2, 3	17	16	1	0
<i>Specifické poruchy chování</i>	3	2	0	2	0
<i>Poruchy autistického spektra + Asperger. syndrom</i>	2, 3	3	1	0	2
<i>Logopedické vady</i>	3	3	0	1	2
<i>ADHD</i>	2	13	11	1	1

Na ZŠ5 nebyl zaznamenán žádný případ žáka s PO, kvůli kterému by byl chod ŠVP nějakým způsobem ohrožen.

Na všech uvedených ZŠ (tedy ZŠ1 - ZŠ5) jsou ŠVP organizovány, ačkoliv to není povinností školy. Jako povinnost by ZŠ mohla ŠVP zavést pouze v případě, že by byla bezplatná, neboť vše, za co by měl zákonný zástupce platit, nesmí být vyžadováno. Některé třídy na ŠVP nejezdí, důvodem je nejčastěji nějaká komplikace (např. nedostatek pedagogů nebo nemoc učitele).

Žákům s přiznanými PO nesmí být účast na ŠVP upírána. Ze zákona nesmí být vyloučeni ze vzdělávání. To znamená, že pokud třída na ŠVP jede, musí mít tuto možnost i žáci s PO. Učitel si nemůže vybrat, který žák pojede a který nikoliv, nejedná-li se o závažný důvod, např. ředitelskou důtku nebo závažné výchovné problémy, které řeší výchovná komise.

Žáci, kteří se ŠVP z různých důvodů neúčastní, se mohou vzdělávat nejčastěji v paralelních třídách (popřípadě ve třídě nejbližšího možného ročníku). Učí se podle instrukcí svého učitele, který pro ně ve škole ponechává soupis učiva. Některé žáky nechají rodiče doma (žádost o uvolnění, popř. omluvená nepřítomnost). Na ZŠ4 jezdí třídy na ŠVP pravidelně ve stejném termínu (předposlední týden v červnu). Zde někteří rodiče

žáků, kteří se ŠVP neúčastní, využívají této možnosti a odjíždí se svými dětmi místo ŠVP na dovolenou.

Mezi nejčastější důvody neúčasti žáka na ŠVP patří silná vazba na rodiče (dítě na ŠVP jet nechce) a nedostatek financí, respektive neochota finanční prostředky zajistit. Rodiče se buď stydí, že ŠVP svého dítěte nedokáží ekonomicky zajistit, nebo jim na dítěti nezáleží, jeho zájmy nehodlají uspokojovat. Takovou zkušenost mají pedagogové na ZŠ1. Rodiče žáků zde prezentují, že nemají na ŠVP peníze, škola jim poradí, jakým způsobem mohou finanční prostředky sehnat, čehož rodiče nakonec stejně nevyužijí. Mezi další důvody neúčasti žáka na ŠVP patří rodinné či zdravotní důvody, nebo dovolená s rodiči.

4.3.2 Sonda 2

Odpovědi, které byly získány v online dotazníkovém šetření (učitelé 31 odpovědí, asistenti pedagoga 20 odpovědí), byly často velmi variabilní. To je dáno tím, že některé otázky jsou formulovány jako otevřené a u většiny otázek měli respondenti možnost odpovědět i jinak, než pouze zaškrtnutím nabízených odpovědí.

Přestože odpovědi respondentů byly vyjádřeny různými formulacemi, daly se v podstatě rozřadit do určitých kategorií. Takto byl tedy zpracováván výzkum, jehož výsledky jsou prezentovány ve dvou níže uvedených podkapitolách.

Výsledky jsou předkládány v grafické podobě, tabelizovaná data k nim jsou k dispozici v příloze 5.

4.3.2.1 Učitelé – vyhodnocení odpovědí

4.3.2.1.1 Příprava učitelů na výuku na ŠVP a zapojení asistentů

Příprava na ŠVP probíhá jinak než příprava na běžné vyučování. Tuto skutečnost potvrdila většina učitelů (25 z celkového počtu 31, tedy 80,6 %). Učitelé svou přípravu na výuku na ŠVP a na její realizaci popisovali také svými slovy. Jejich odpovědi bylo možné sjednotit do sedmi níže uvedených kategorií.

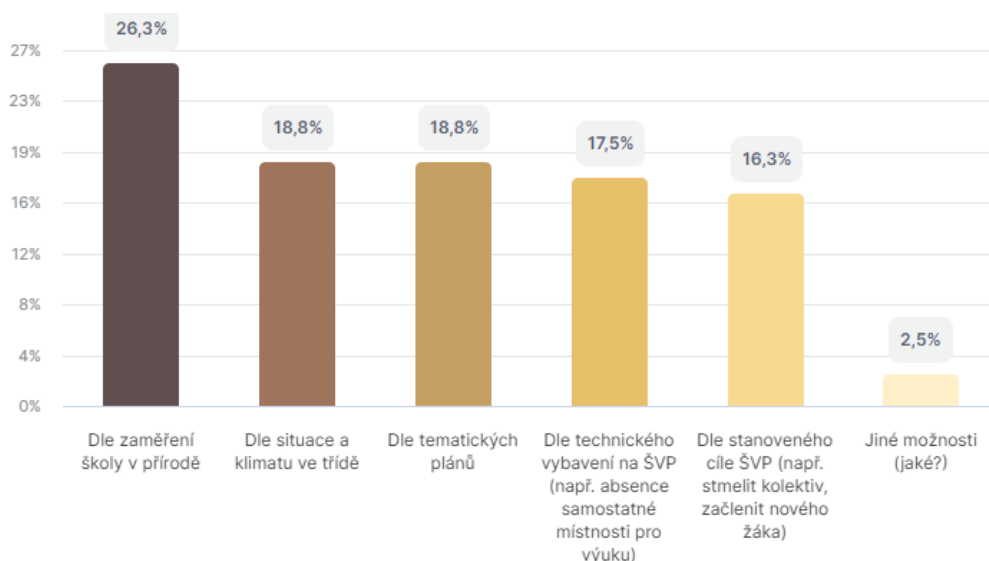
Tabulka 7 : Rozdíly v přípravě učitelů na výuku na ŠVP a na běžné vyučování (n =25)

Způsob přípravy učitelů na výuku na ŠVP	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Zaměřuji se především na hry, trávení a prožívání času venku v přírodě.	10	40 %
Kladu důraz na propojení a aplikaci získaných znalostí s praxí.	5	20 %
Zaměřuji se na přípravu her, tvoření a exkurzí.	5	20 %
Připravuji tematické pracovní listy, deník ŠVP a zajišťuji pomůcky.	5	20 %
Připravuji tematicky provázaný program na celý pobyt.	4	16 %
Snažím se o propojení s místem pobytu.	3	12 %
Zaměřuji se na rozvoj vztahů mezi spolužáky, vztahy žák-učitel.	2	8 %

Učitelé například uvádějí, že na ŠVP využívají možnosti pobytu v jiném prostředí a snaží se propojovat teorii s praxí, trávit co nejvíce času s žáky venku, a proto připravují vyučování tak, aby mohli tuto představu naplnit. Snaží se také propojit vyučování s místem pobytu, ve kterém se s žáky momentálně nachází. Na ŠVP se tak objevuje více her, exkurzí a tvoření. Je zde také prostor pro rozvoj vztahů mezi spolužáky a žáky a učiteli navzájem. Žáci na ŠVP mohou zažívat aktivní odpočinek s kamarády a přiblížit se sobě navzájem jinak, než je tomu běžně ve školní třídě, mohou rozvíjet své vztahy.

V následujícím grafu jsou uvedené konkrétní způsoby, kterými se učitelé připravují na výuku na ŠVP předtím, než je realizována. V dotazníku pedagogové vybírali z předem daných možností.

Graf 1 Konkrétní způsob přípravy učitelů na výuku na ŠVP (n =31)

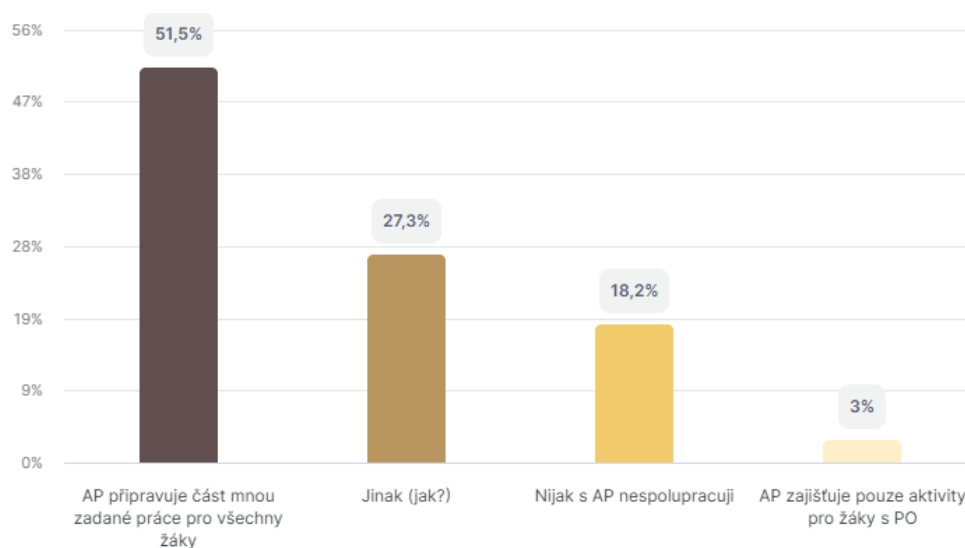

Učitelé, kteří se na ŠVP připravují jinak než na běžné vyučování, se na něj nejčastěji připravují dle zaměření ŠVP (přibližně každý čtvrtý učitel). Přibližně každý pátý učitel se připravuje dle situace a klimatu ve třídě nebo dle tematických plánů. Technické vybavení na ŠVP a stanovení jejího cíle jsou oblasti, které při přípravě výuky na ŠVP bere v potaz přibližně každý sedmý učitel.

Dva učitelé využili možnost odpovědět na otázku týkající se konkrétního způsobu přípravy na výuku na ŠVP jinak. „Dříve bylo dáno určité téma, ke kterému se vymýšlely určité aktivity. V současné době slouží ŠVP k poznávání dětí i v jiných situacích – samostatnost, sociální oblast,“ uvedl jeden z nich. Druhý učitel uvedl: „Škola je zde na ŠVP hodně spojená s výukou v přírodě, zaměření na práci ve skupině, aktivity, které v běžné výuce nelze uskutečnit, aby se žáci lépe poznali“. Oba učitelé svými odpověďmi zřejmě míní, že význam současné ŠVP spočívá v posilování sociálních dovedností žáků více než ve výuce samotné.

V současné době mají učitelé možnost při přípravě ŠVP (obecně) využít pomoci AP. Způsob jejich spolupráce tak, jak ho vnímají učitelé, kteří se zúčastnili našeho výzkumného šetření, je zachycen v následujícím grafu.

Graf 2 : Způsob spolupráce učitele s AP při přípravě na výuku na ŠVP (n =31)

Pomoc AP využívá při přípravě na výuku na ŠVP 72,7 % učitelů. Přibližně každý pátý učitel s AP na přípravě výuky na ŠVP nespolupracuje.

Způsoby spolupráce učitelů s AP jsou různé a poměrně se liší, což vyplývá i ze skutečnosti, že 9 učitelů (27,3 %) využilo možnosti odpovědi “Jinak” na otázku týkající se možné spolupráce s AP při přípravě na výuku na ŠVP (kromě zaškrtnutí nabízených možností). Jejich odpovědi jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka 8 : Jiný způsob spolupráce učitele s AP při přípravě na výuku na ŠVP (n =31)

Způsob spolupráce	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Já - učitel vymyslím činnosti/aktivity, AP vymyslí varianty pro žáky s PO.	3	10 %
Nemám AP nebo nejezdí na ŠVP.	3	10 %
Společnou přípravou a spoluprací.	2	6 %
AP nemá o spolupráci zájem, ale když ji poprosím, tak zadanou práci vykoná.	1	3 %
Co vím, že nestihnu, přenechám jí.	1	3 %

Z tabulky můžeme vyčíst, že někteří učitelé rozdělují přípravu na výuku na ŠVP tak, že oni samotní připravují činnost pro většinu žákovského kolektivu a AP pomáhá při přípravě činnosti pro žáky s PO. Z tabulky také vyplývá, že někteří AP nemají aktivní zájem

účastnit se příprav na výuku na ŠVP. Jeden z učitelů uvedl, že spolupracuje s AP pouze v případě, když sám přípravu nestíhá.

Názory učitelů na možnosti pomoci AP při přípravě na výuku a její realizaci na ŠVP jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka 9 : Názory učitelů na možnosti pomoci AP při přípravě na výuku a její realizaci na ŠVP (n =25)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Příprava pomůcek a materiálů a zajištění materiálně technického zabezpečení.	16	52 %
Spoluprací a pomocí učitelů.	16	52 %
Pozitivním přístupem a aktivitou.	9	29 %
Individuální práce s žáky s PO a jejich podpora.	4	13 %
Přispívá znalostí specifik žáka s PO.	2	6 %
Může přispět, ale záleží na míře zkušenosti a osobnosti AP.	1	3 %
Maximálně tím, že udělá to, co já nestíhnu.	1	3 %
Komunikací s dětmi i rodiči.	1	3 %

Nejčastěji učitelé spatřují možnost AP přispět v rámci přípravy na výuku na ŠVP a následně při její realizaci v oblasti přípravy pomůcek a materiálů a zajištění materiálně technického zabezpečení. AP mohou např. vystřihovat nebo kreslit obrázky, vytvářet materiály a hry, podílet se na přípravě a následném vysvětlení či doplnění pravidel, mohou také pomáhat kontrolovat zpracování úkolů zadaných učitelem. AP mohou také například chystat diplomy, ocenění a odměny, mohou pomáhat při tvorbě pracovních listů, připravovat kopie materiálů a různé kvízy a hádanky. „*Naše paní asistentka je velmi výtvarně nadaná, takže mi velice pomáhá při tvorbě různých materiálů, vlastně převážně tvoří vizuální stránku všech našich příprav,*“ uvádí konkrétně jeden z učitelů.

AP mohou na ŠVP učitelům výrazně pomoci i tím, že s nimi spolupracují. Mezi konkrétní podoby této spolupráce patří vymýšlení aktivit společně s učitelem, rozdělení si práce nebo domluva na organizaci her a práce. „*Je to pro mě velká úspora času a sil,*“ uvádí k tématu pomoci při přípravě a realizaci výuky na ŠVP jeden z učitelů.

Pomocí s přípravou a realizací výuky na ŠVP mohou podle některých učitelů AP pozitivním přístupem a aktivitou. „*AP mi pomůže vlastní aktivitou a při realizaci svým nadšením, nebo alespoň tím, že nebude otrávená, že tam musí být,*“ uvádí jeden z učitelů. Jiný učitel konkrétně uvádí, že mu velice pomáhá, když se AP aktivně zapojuje do aktivit přímo na ŠVP.

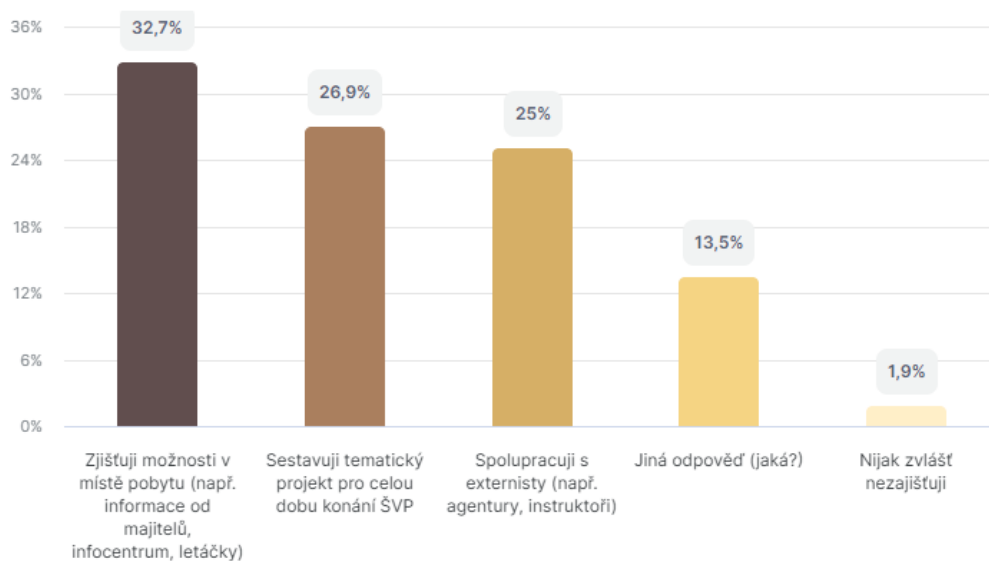
Méně často zmiňovanou, jistě však nikoliv neméně důležitou pomocí AP při přípravě a realizaci výuky na ŠVP je individuální práce s žáky s PO a jejich podpora. „*Při realizaci výuky mi pomáhá, když AP pracuje s dětmi, které vyžadují zvláštní pozornost, soustředí se na individuálního žáka a věnuje se jeho potřebám,*“ uvádí konkrétně učitelé. Někteří učitelé v tomto směru vyzdvihují, že samotná přítomnost AP na ŠVP je přínosná v tom, že AP přispívají znalostí specifik žáka s PO. „*Můžeme spolu sdílet pohled na žáka,*“ uvádí jeden z učitelů.

Kromě samotného vyučování se předpokládá, že učitelé na ŠVP žákům zajistí také volnočasové aktivity. I tato příprava může být velmi náročná, je při ní třeba zohlednit mnoho aspektů, jako je například žákovský kolektiv, věk žáků, možnosti v místě konání ŠVP apod.

4.3.2.1.2 Zajištění volnočasových aktivit pro žáky na ŠVP

Způsoby zajišťování volnočasových aktivit pro žáky na ŠVP ze strany učitelů jsou uvedené v následujícím grafu.

Graf 3 : Způsob zajišťování volnočasových aktivit učitelem na ŠVP (n =31)

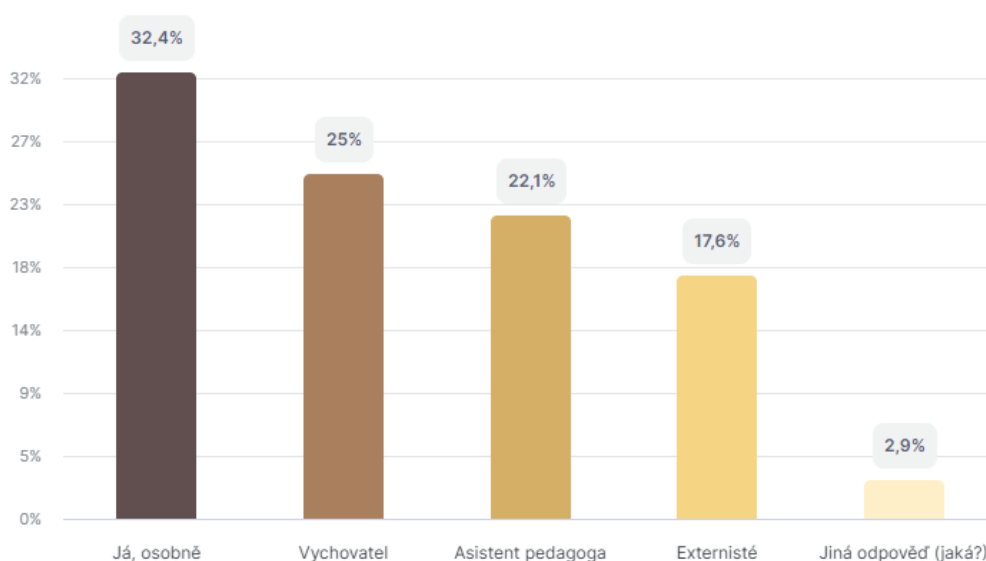
Učitelé nejčastěji (32,7 % odpovědí, tedy přibližně každý třetí učitel) při zajišťování volnočasových aktivit na ŠVP využívají možnosti, které jim poskytuje samotné místo konání ŠVP. Přibližně každý čtvrtý učitel (26,9 % odpovědí) v rámci přípravy na volnočasové aktivity žáků sestavuje tematický projekt pro celou dobu konání ŠVP. Obdobně každý čtvrtý učitel (25 % odpovědí) spolupracuje při přípravě volnočasových aktivit na ŠVP s externisty.

Sedm učitelů využilo možnost odpovědět na otázku, jak zajišťují volnočasové aktivity na ŠVP jinak než zaškrtnutím předem nabízených možností. Čtyři učitelé uvedli, že spolupracují s vychovatelkou. Jeden z učitelů uvedl, že k přípravě volnočasových aktivit na ŠVP přistupuje tak, jako by se připravoval na dětský tábor. Další uvedl, že předem vyrábí pomůcky a pracovní listy, a poslední sdělil, že příprava na volnočasové aktivity záleží na mnoha okolnostech, jako je například složení žáků ve třídě, celoroční projekt ve škole nebo momentální potřeby žákovského kolektivu či doplnění učiva.

Také při přípravě volnočasových aktivit pro žáky na ŠVP mohou učitelům pomoci AP. Vyplývá to z odpovědí učitelů na otázky dotazníku č. 6 (Kdo zajišťuje na ŠVP volnočasové aktivity pro žáky s PO?) a č. 7 (Čím může podle Vás AP nejvíce přispět při zajišťování volnočasových aktivit na ŠVP a následně při jejich realizaci?).

Z následujícího grafu je patrné, že přibližně každý pátý učitel při zajišťování volnočasových aktivit na ŠVP pro žáky s PO využívá pomoci AP.

Graf 4 : Způsob zajišťování volnočasových aktivit na ŠVP pro žáky s PO (n =31)

Dále učitelé připravují volnočasové aktivity pro žáky s PO sami (32,4 % odpovědí), využívají pomoci vychovatelů (25 % odpovědí) či externistů (17,6 % odpovědí). Dva učitelé (2,9 % odpovědí) uvedli, že pro žáky s PO žádné zvláštní volnočasové aktivity nepřipravují. „Zapojují se s ostatními, nemají žádný speciální program,“ uvádí například konkrétně jeden z nich.

V následující tabulce jsou shrnuty názory učitelů na to, jakým způsobem může AP pomoci při přípravě a následné realizaci volnočasových aktivit na ŠVP.

Tabulka 10: Názory učitelů na možnosti pomoci AP při přípravě na volnočasové aktivity a jejich realizaci na ŠVP (n =25)

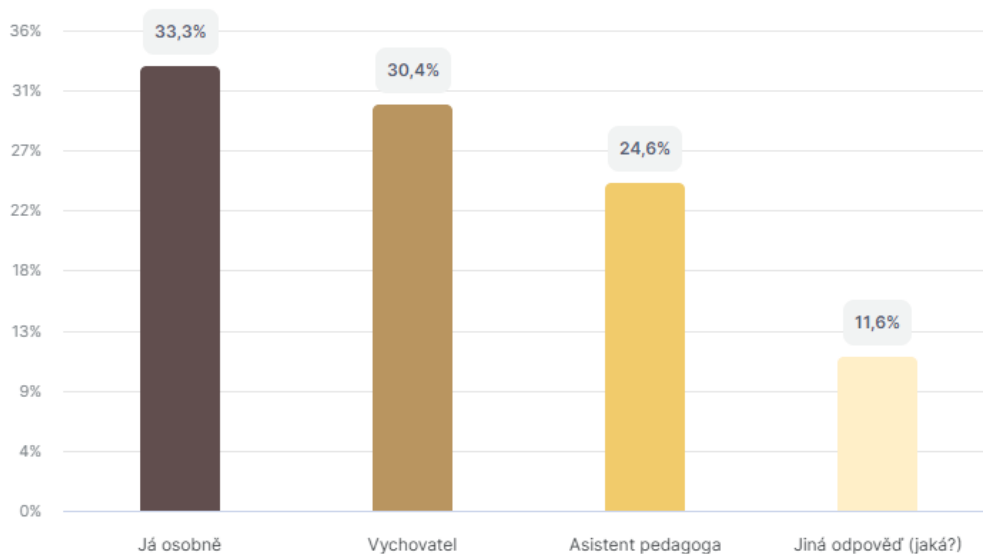
Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Spolupráce s učitelem a vychovatelem.	12	39 %
Aktivita, samostatnost, pozitivní přístup.	9	29 %
Individuální přístup, podpora a případná dopomoc žákovi s PO při realizaci volnočasových aktivit, popř. podpora a dopomoc žákům, kteří vyžadují zvláštní pozornost, ale nemají PO.	8	26 %
Znalostí žakových specifik a potřeb, díky kterým může pomoci sestavit program takříkajíc na tělo.	5	16 %
Přítomnost další dospělé osoby zajišťující bezpečnost a dohled žáků.	3	10 %
Chystání pomůcek a materiálů.	1	3 %
Ničím, je to práce vychovatelky.	1	3 %
Pracuje stejně jako učitel, účastní se všeho.	1	3 %

Nejčastěji (39 % odpovědí) učitelé uvádějí, že pomoc AP při přípravě na volnočasové aktivity a jejich realizaci na ŠVP spočívá ve spolupráci s učitelem a vychovatelem. Přispívají také v případě, že jsou aktivní, samostatní a mají pozitivní přístup (29 % odpovědí). Přibližně každý čtvrtý učitel (26 % odpovědí) se domnívá, že AP může pomáhat individuálním přístupem nejen žákům s PO, ale také těm, kteří jednoduše pouze vyžadují zvláštní pozornost. I v případě pomoci AP učiteli při přípravě volnočasových aktivit (stejně jako je tomu v případě jeho pomoci při přípravě na vyučování) je pro učitele výhodou to, že AP zná žakovská specifika a jeho potřeby, díky čemuž je možné sestavit program pro konkrétního žáka (16 % odpovědí).

4.3.2.1.3 Zajištění samoobslužných činností žáků na ŠVP

Při samoobslužných činnostech asistuje všem žákům na ŠVP přibližně každý třetí učitel. To vyplývá z otázky dotazníku pro učitele č. 8, která je vyhodnocena v následujícím grafu.

Graf 5 : Zajišťování pomoci žákům na ŠVP při samoobslužných činnostech (n =31)

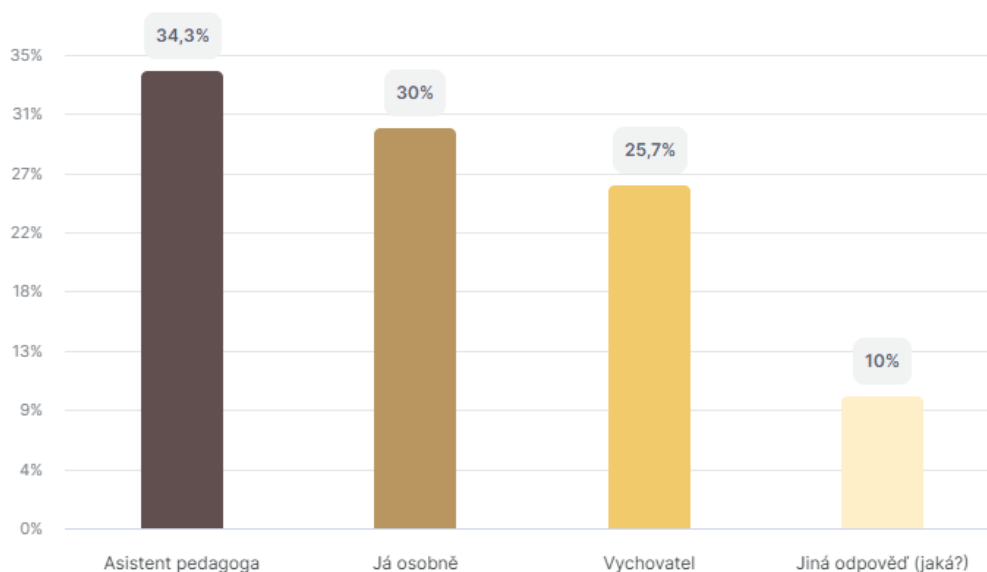
Všem dětem na ŠVP pomáhá při samoobslužných činnostech přibližně také každý třetí vychovatel a každý čtvrtý AP. 11 % učitelů využilo možnost odpovědět na otázku, jak zajišťují pomoc žákům na ŠVP při samoobslužných činnostech, jinak. Jejich odpovědi jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka 11: Zajišťování pomoci žákům na ŠVP při samoobslužných činnostech (n =8)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Záleží na věku.	2	6 %
Žáci sami, zvládají to.	2	6 %
Kdokoliv, kdo je právě u žáka, všichni, pokud je třeba, tak já osobně, případně i AP nebo vychovatel.	2	6 %
Primárně AP, ale vždy, když je třeba, pomůže učitel nebo vychovatel.	1	3 %
Učitel nebo vychovatel, AP až ve chvíli, kdy je dítě zajištěné, nebo vznikne mimořádná situace.	1	3 %

Žákům s PO na ŠVP nejčastěji pomáhá AP, to je patrné z odpovědí na otázku dotazníku č. 9, které jsou shrnuté v následujícím grafu. Sám se do této činnosti zapojí také přibližně každý třetí učitel a každý čtvrtý vychovatel.

Graf 6 :Zajišťování pomoci žákům s PO na ŠVP při samoobslužných činnostech

Deset procent učitelů využilo možnost odpovědět na otázku, jak zajišťují pomoc žákům s PO na ŠVP při samoobslužných činnostech, jinak. Jejich odpovědi jsou uvedené v následující tabulce a shodují s odpověďmi uvedenými v tabulce 11.

AP mohou dle výpovědí učitelů (shrnutých v tabulce 12) na ŠVP při zajišťování samoobslužných činností všech žáků nejvíce pomoci svým dohledem a důslednou kontrolou (32 % odpovědí), individuálním přístupem a pomocí žákovi s žádným nebo minimálním tlakem na čas (23 % odpovědí), znalostí specifík daných dětí (19 %), svým klidem nebo trpělivostí a pozitivním přístupem (13 % odpovědí).

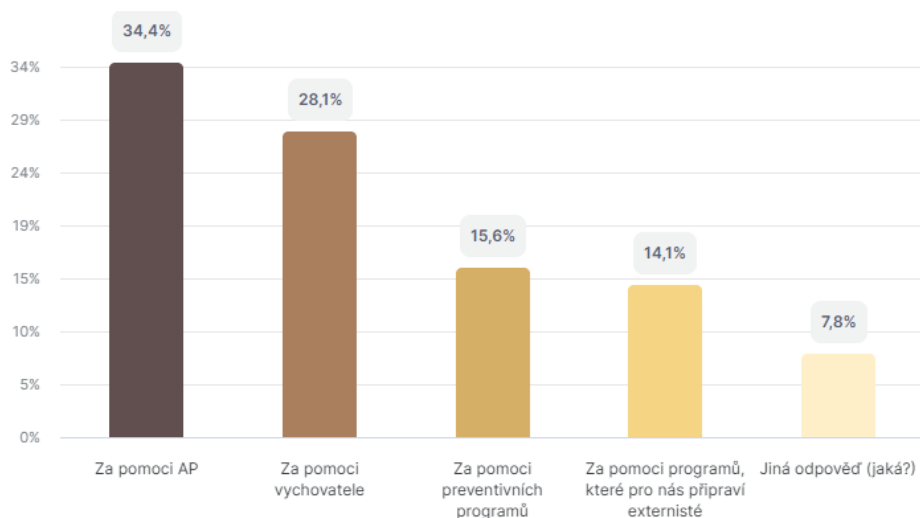
Tabulka 12: Názory učitelů na možnost AP přispět k zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠVP (n =31)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Dohled, důsledná kontrola.	10	32 %
Individuální přístup a pomoc žákovi s žádným nebo minimálním tlakem na čas.	7	23 %
Znalost specifik daných dětí, empatie a možnost navázat na rutinní činnosti (nacvičené již ve škole) + důvěra mezi žákem a AP.	6	19 %
Klid, trpělivost, pozitivní přístup, vlastní přítomnost AP.	4	13 %
Praktický nácvik a opakování těchto dovedností.	2	6 %
Nic speciálního, AP pracuje stejně jako učitel, vychovatel, popř. jako jakákoliv jiná dospělá osoba.	2	6 %
Spolupráce s učitelem a vychovatelem.	1	3 %
Pozornost AP a promýšlení věcí dopředu.	1	3 %
Pomoc všem dětem, když je potřeba.	1	3 %
Nevím.	1	3 %

4.3.2.1.4 Zapojení žáků s PO do třídního kolektivu na ŠVP

AP hraje dle výpovědi učitelů (otázka dotazníku č. 11) na ŠVP důležitou roli při zapojování žáků s PO do třídního kolektivu (viz níže uvedený graf).

Graf 7 : Zapojování žáků s PO do třídního kolektivu na ŠVP (n =31)

Se zapojováním do třídního kolektivu na ŠVP pomáhá učitelé také přibližně každý třetí vychovatel, učitelé využívají k této činnosti preventivní programy (16,6 % odpovědí) nebo programy připravené externisty (14,1 % odpovědí).

Přibližně osm procent učitelů využilo možnost odpovědět na otázku, jak zapojují žáky s PO na ŠVP do třídního kolektivu, jinak. Jejich odpovědi není třeba shrnovat v tabulce, protože všechny vyznívají podobně. Učitelé žáky s PO do třídního kolektivu zapojují záměrnou celoroční činností, komorní prací s třídou, přistupují k nim v tomto ohledu stejně jako k ostatním žákům.

Odpovědi na otázku (v dotazníku pro učitele č. 12) “Čím mohou podle učitelů AP na ŠVP nejvíce přispět při zapojování žáků s PO do třídního kolektivu” jsou shrnuté v níže uvedené tabulce.

Tabulka 13: Názory učitelů na možnou pomoc AP při zapojování žáků s PO na ŠVP do třídního kolektivu (n =31)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Znalost žakových specifik a možnost včas adekvátně reagovat nebo upravovat činnosti a aktivity.	10	32 %
Podpora žáka, vysvětlování, dopomoc.	7	23 %
Empatie a pozitivní přístup, vlastní aktivita, zájem a profesní přístup.	4	13 %
Stabilita a přítomnost (u žáka/v kolektivu), která působí preventivně, dohledem nad žákem/žáky.	3	10 %
Znalost třídních specifik a možnost včas adekvátně reagovat.	2	6 %
Cílené začleňování žáka.	2	6 %
Spolupráce s pedagogem.	1	3 %
Není zapotřebí žáky s PO extra zapojovat, a tudíž využívat u této činnosti práce AP.	1	3 %
Nevím.	1	3 %
Motivace žáka.	1	3 %
Rozhovory, zklidnění, spoluúčast, ukázka.	1	3 %

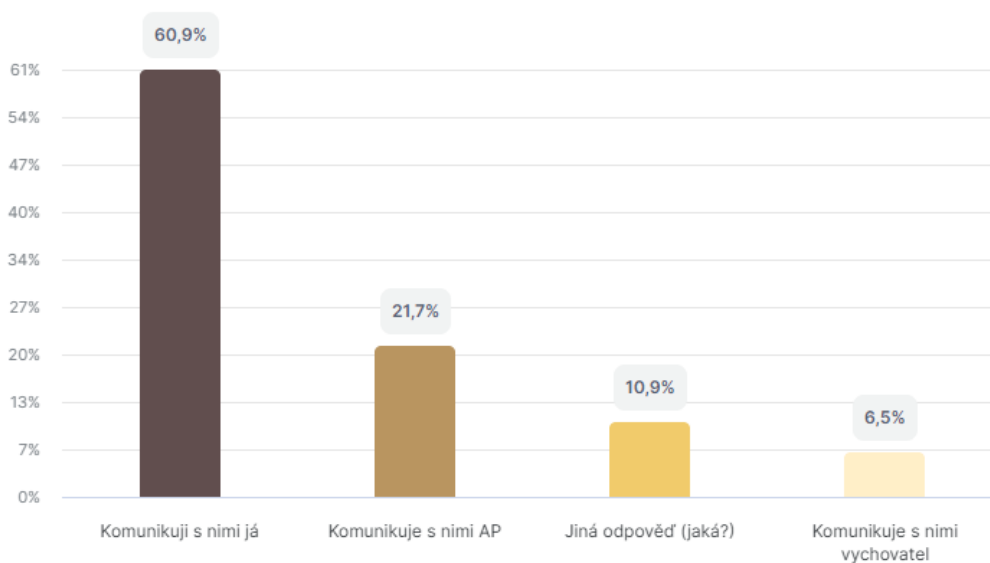
Vidíme, že nejčastěji (32 % odpovědí) se jedná o znalost žakových specifik a možnost včas adekvátně reagovat nebo upravovat činnosti a aktivity. „Asistentka zná slabé a silné stránky žáka, může ho tedy podporovat k lepším výkonům nebo krotit přílišnou aktivitu, která by mohla ohrozit jeho nebo spolužáky,“ zní jedna z konkrétních odpovědí. „Asistent může podporovat žáka v oblastech, ve kterých selhává, a to předcházení situacím (například výbuchy vzteku), které mohou mít pro žáka samotného nebo pro celý třídní kolektiv špatný dopad,“ uvádí další z učitelů.

AP může dle 23 % učitelů žáka s PO podpořit tím, že mu vysvětlí a pomůže pochopit různé situace a nabídne mu svou pomoc. „Asistent pedagoga může žákovi s PO pomoci v navazování komunikace se spolužáky, např. když se stydí, může mu dovysvětlit situaci, kterou žák pochopil špatně (např. jako útok na svoji osobu), nebo ji nepochopil vůbec,“ uvádí se konkrétně v jedné odpovědi. Dopomoc AP žákovi s PO na ŠVP v oblasti jeho zapojování do třídního kolektivu může mít podle učitelů podobu vysvětlování pravidel různých her nebo vysvětlování úkolů.

4.3.2.1.5 Komunikace se zákonnými zástupci

Se zákonnými zástupci ve většině případů komunikuje sám učitel. Vyplývá to z odpovědi na otázku č. 13 dotazníku pro učitele, které jsou zpracované v následujícím grafu.

Graf 8 : Způsob komunikace učitelů se zákonnými zástupci na ŠVP (n =31)

AP s rodiči komunikuje v 21,7 % případů, vychovatel potom mnohem méně, pouze v 6,5 % případů.

Necelých 11 % učitelů využilo možnost odpovědět na otázku, jakým způsobem na ŠVP komunikují, jinak. Jejich odpovědi není třeba shrnovat v tabulce, protože všechny vyznívají podobně. Učitelé využívají možnost komunikovat s rodiči sami prostřednictvím informačních technologií (Bakaláři, e -deníček apod.). V jedné odpovědi se potom uvádí, že učitel s rodiči na ŠVP nekomunikuje nijak. *„Děti napíší pohled. Rodiče jsou rádi, že mají volno a bez dětí to pět dní i s cestou vydrží,“* uvádí se v ní konkrétně.

Poslední bod dotazníku pro učitele (otázka č. 14) přinesl odpovědi na otázku, zda může podle učitelů AP na ŠVP přispět v oblasti komunikace se zákonnými zástupci žáků. Někteří učitelé se omezili pouze na souhlasnou odpověď, jiní se rozepsali více. Odpovědi všech učitelů jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka 14: Názory učitelů na možnou pomoc AP na ŠVP při komunikaci se zákonnými zástupci (n =31)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Ano, komunikuje s rodiči žáků, kterým asistuje, a tím ilustruje chování žáka, fungování nastavených pravidel/opatření apod.	7	23 %
Ano, může.	5	16 %
Ne, není to potřeba.	3	10 %
Nevím.	3	10 %
Ano, komunikace pomáhá k lepším vztahům a navazování důvěry mezi rodiči a školou/učitelem.	3	10 %
Může zastoupit učitele v případě potřeby.	2	6 %
Ano, tím, že komunikuje, pomáhá a ulevuje učiteli.	2	6 %
Zasíláním zpráv formou rozesílání zpráv/emailů, vkládáním fotografií a videí apod.	1	3 %
Může, pokud se domluví s učitelem.	1	3 %
Ano, protože má již nastavený způsob komunikace z běžné školy.	1	3 %
Potřebné informace konzultuje AP s třídním učitelem. Zodpovědnost ale vždy nese třídní učitel a on komunikuje se zákonnými zástupci.	1	3 %
Komunikace s rodiči žáků, kterým asistuje, je součástí jeho práce a má svůj smysl jako všechno promyšlené a dlouhodobě fungující.	1	3 %
Ano, je více zasvěcený do problematiky dítěte než učitel.	1	3 %

Jak je z tabulky patrné, většina odpovědí (79 %) vyznívá ve prospěch spolupráce učitelů a AP na ŠVP při komunikaci se zákonnými zástupci.

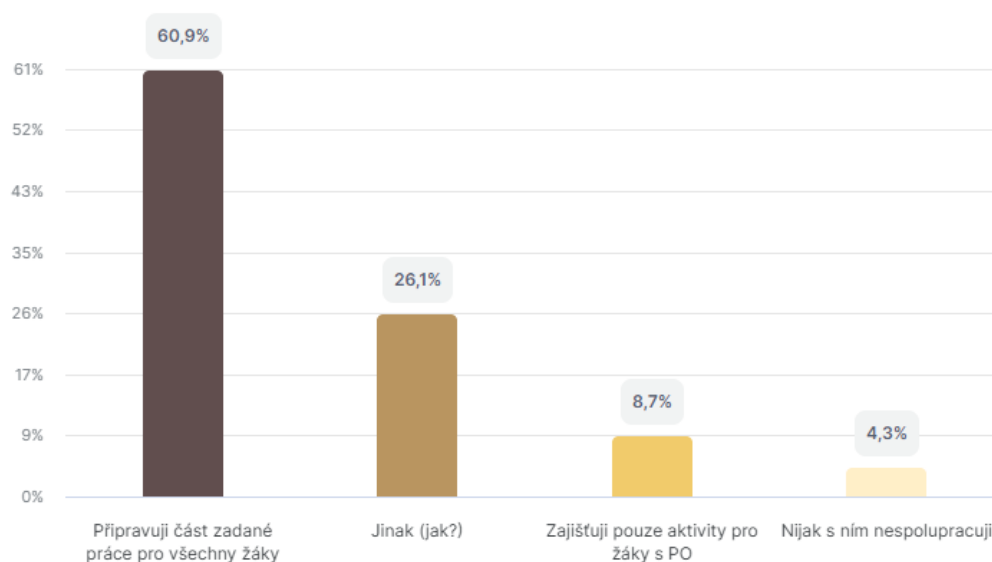
4.3.2.2 Asistenti pedagoga – vyhodnocení odpovědí

4.3.2.2.1 Příprava AP na výuku na ŠVP a zapojení asistentů

AP se připravují na výuku a její realizaci na ŠVP stejně jako učitelé. Ale na rozdíl od nich tak činí pouze někteří. Většina AP (jak vyplývá z níže uvedeného grafu, ve kterém jsou zpracované odpovědi na otázku č. 1 dotazníku pro AP) při přípravě na výuku na ŠVP spolupracuje s učitelem tak, že připravuje část zadané práce pro všechny žáky (60,9 %

odpovědí). Pouze 8,7 % AP zajišťuje aktivity jen pro žáky s PO. Někteří AP (4,3 %) s učiteli při přípravě na výuku na ŠVP vůbec nespolupracují.

Graf 9 : Spolupráce AP s učitelem na přípravě na výuku na ŠVP (n =20)

Každý čtvrtý AP (26,1 % odpovědí) využil možnost “Jinak” a na otázku, jakým způsobem při přípravě na výuku na ŠVP spolupracuje s učitelem, odpověděl svými slovy. Jedná se o šest odpovědí. V jednom případě AP uvedl, že s učitelem na přípravě na výuku na ŠVP nespolupracuje, i když by o to stál. Zbýlých pět odpovědí spadá do kategorie “Připravuji část zadané práce pro všechny žáky”. Jedna z konkrétních odpovědí například zní: „Připravuji aktivity pro žáky s PO i aktivity pro všechny ostatní žáky, a to po dohodě s třídním učitelem.“

Jakým způsobem mohou AP podle jejich vlastních názorů pomoci s přípravou a realizací výuky na ŠVP, je shrnuto v následující tabulce (jsou zde zpracované odpovědi na otázku č. 2 dotazníku pro AP).

Tabulka 15: Názory AP na možnou pomoc učiteli s přípravou a realizací výuky na ŠVP (n =20)

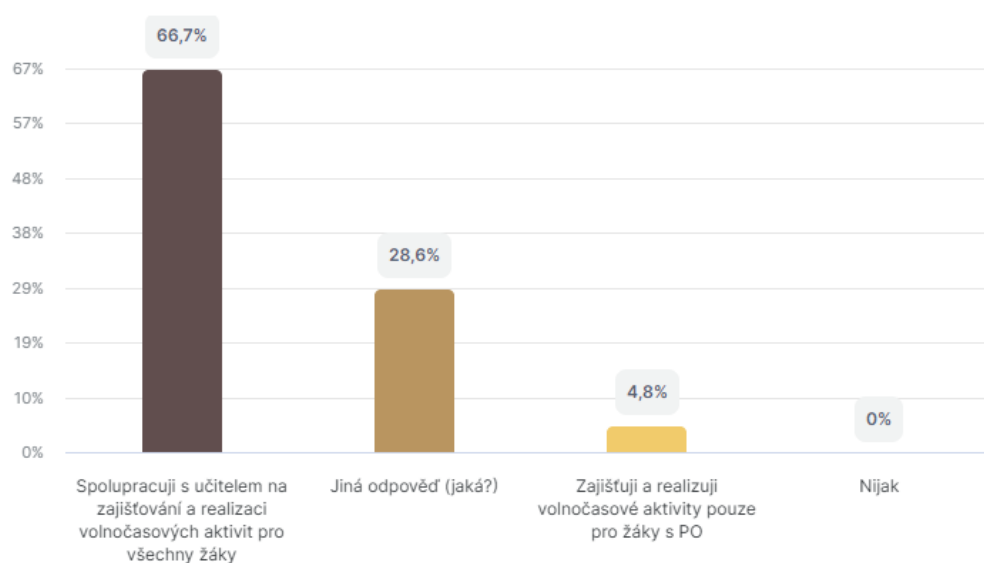
Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Spolupráce s učitelem	9	45%
Příprava pomůcek a materiálů	6	30%
Pozorování žáků a sdílením svého pohledu/znalosti chování žáka	5	25%
Aktivní přístup (při přípravě i při realizaci)	4	20%
Vymýšlení a realizace konkrétních aktivit (hry, úkoly apod.)	4	20%
Péče a dohled nad svěřenými žáky	3	15%
Nevím, neměla by to být součást mojí práce	1	5 %

Nejčastěji (45 % odpovědí) AP vypovídají, že spolupracují s učitelem, dále mu připravují pomůcky a materiály (30 %), pozorují žáky, sdílí svůj profesionální pohled na žáky a znalosti o jejich chování s učitelem (25 % odpovědí). Dále využívají aktivní přístup při přípravě i realizaci výuky (20 % odpovědí), vymýšlí a realizují konkrétní aktivity (20 % odpovědí), pečují o svěřené žáky a dohlíží na ně (15 % odpovědí). Jeden AP konkrétně uvedl, že si myslí, že pomoc učiteli s přípravou a realizací výuky by neměla být jeho práce.

4.3.2.2.2 Zajištění volnočasových aktivit pro žáky na ŠVP

Obdobně jako je tomu v případě přípravy a realizace výuky na ŠVP, také v případě přípravy a realizace volnočasových aktivit většina AP vypovídá, že spolupracuje s učitelem na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit pro všechny žáky (66,7 % odpovědí). Jen 4,8 % AP vypovědělo, že zajišťují výhradně pouze aktivity pro žáky s PO (odpovědi viz následující graf).

Graf 10: Spolupráce AP s učitelem na přípravě a realizaci volnočasových aktivit na ŠVP (n =20)

Přibližně každý třetí AP (28,6 % odpovědí) využil možnost “Jiná odpověď” a na otázku, jakým konkrétním způsobem se podílí na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit žáků na ŠVP, odpověděl svými slovy. Jedná se o šest odpovědí. Dva AP zajišťují aktivity dle zadání učitele. Dva vymýšlí alternativy volnočasových aktivit, které připravil učitel/vychovatel/externisté, a dva AP uvedli, že při přípravě a realizaci volnočasových aktivit pracují s žákem s PO. To znamená, že všechny výše uvedené odpovědi lze opět zařadit buď do kategorie “Spolupracuji s učitelem na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit pro všechny žáky”, nebo do kategorie “Zajišťuji a realizuji volnočasové aktivity pouze pro žáky s PO”.

Odpovědi na otázku, čím AP dle jejich vlastních názorů mohou přispět při zajišťování volnočasových aktivit na ŠVP a následně při jejich realizaci, lze shrnout do devíti kategorií.

Tabulka 16: Názory AP na možnost podílet se na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit žáků na ŠVP (n =20)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Aktivita, nápady (např. čtení pohádek, hry s žáky, pomoc s dozorem při volnočasových aktivitách).	8	40 %
Znalostí žáků a jejich specifických potřeb (může přispět např. k lépe sestavenému volnočasovému programu).	5	25 %
Spolupráce s učitelem - odlehčení jeho práci.	4	20 %
Vytváření materiálů, pomůcek a zajišťování materiálně technického zabezpečení.	3	15 %
Vyhledávání vhodných objektů a zajímavostí (v místě konání), pomoc s organizací volnočasových aktivit, vyhodnocování aktivit.	3	15 %
Možnost pracovat se žáky v menších skupinách (přítomnost dalšího pedagogického pracovníka)	2	10 %
Dopomoc žákům, kteří to potřebují (např. nácvik chápání časové posloupnosti v praxi).	2	10 %
Nijak - tato pomoc se týká pouze vychovatelů.	2	10 %
Spolupráce s vychovatelem - odlehčení jeho práci.	1	5 %

Mezi činnosti, kterými mohou dle vlastních slov AP nejvíce přispět svým dílem na ŠVP při zajišťování volnočasových aktivit a následně při jejich realizaci, patří jejich vlastní aktivita (40 % odpovědí). „AP může učiteli při výkonu aktivit vždy pomoci, může být nápomocen tam, kde je potřeba, pomáhat může při vycházkách s převlékáním, doprovodem dětí, může s nimi hrát pohybové hry,“ uvádíme zde několik konkrétních odpovědí AP.

Stejně jako je tomu v případě přípravy a realizace vyučování na ŠVP, tak i v případě přípravy a realizace volnočasových aktivit staví AP vysoko na pomyslné přičce důležitosti pomoci učitelům svoji znalostí žáků a jejich specifických potřeb (25 % odpovědí). „Víme, jak se konkrétní dítě projevuje, co je pro něj zvládnutelné a co ne. Známe náladu v třídním kolektivu a díky znalostem konkrétních problémů žáků můžeme přípravu volnočasových aktivit cíleně zaměřit na danou problematiku,“ znějí některé z konkrétních odpovědí AP.

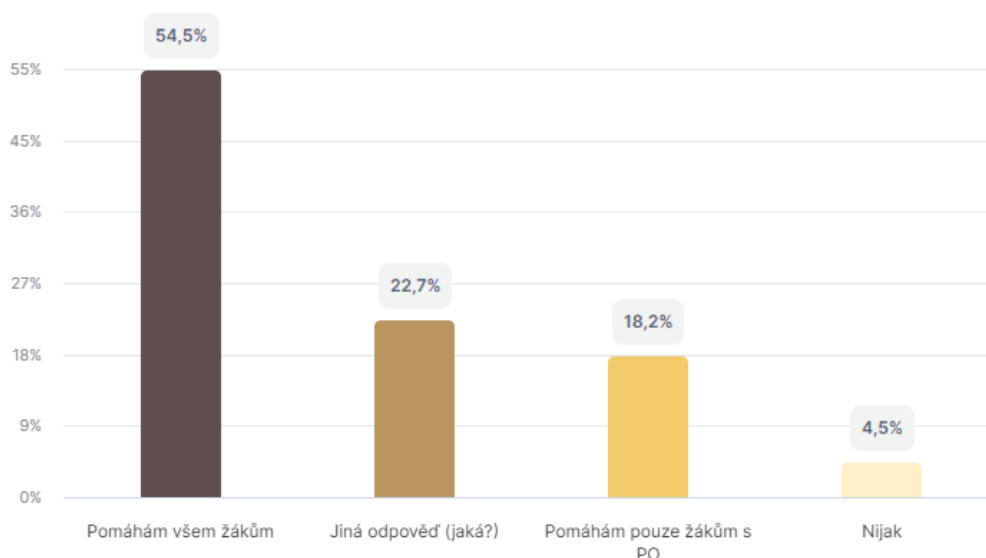
AP svou aktivitou mohou odlehčit práci učitelů i vychovatelům, a to například při vymýšlení programu nebo rozdělení úkolů, což podle vlastních slov jednoho AP může dát učitelům více času na přípravu vyučování.

Ochotní jsou AP na ŠVP vytvářet různé materiály (diplomy, nákup vhodného materiálu, odměn pro děti) a vyhledávat vhodné objekty v místě pobytu (různé zajímavosti). Přítomnost AP na ŠVP podle některých dovoluje pracovat s dětmi (v rámci volnočasových aktivit) v menších skupinách, a dopomáhat tak žákům, kteří to potřebují. Dva AP (10 % odpovědí) uvedli, že příprava a realizace volnočasových aktivit na ŠVP dle nich nespadá do jejich kompetencí, ale je záležitostí vychovatele.

4.3.2.2.3 Zajištění samoobslužných činností žáků na ŠVP

Z hlediska zajišťování samoobslužných činností pomáhají AP nejčastěji všem žákům (54,5 % odpovědí). Pouze každý přibližně pátý AP pomáhá pouze a výhradně žákům s PO. Existují i AP, kteří se na samoobslužných činnostech žáků na ŠVP nepodílí vůbec (4,5 % odpovědí).

Graf 11: Participace AP na pomoci žákům při samoobslužných činnostech na ŠVP (n = 20)

Pět AP (22,7 % odpovědí) využilo možnost “Jiná odpověď” na otázku, jakým způsobem na ŠVP participují na pomoci žákům při samoobslužných činnostech. Dvě odpovědi spadají do kategorie “Pomáhám všem žákům” a dvě do kategorie “Pomáhám pouze žákům

s PO". Jedna odpověď se od ostatních liší. AP sděluje, že by pomáhal všem žákům, pokud by mohl. Je však plně zaměstnán náročnou péčí o žáka s PO.

Odpovědi na otázku, čím konkrétně mohou AP podle jejich názoru přispět k zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠVP, jsou uvedené v následující tabulce.

Tabulka 17: Názory AP na možnost přispět k zajištění samoobslužných činností žáků na ŠVP (n =20)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Povzbuzením, podporou a dopomocí (u všech žáků, kteří to potřebují)	10	50 %
Dohled nad správným chodem sebeobslužných činností (plánování, orientace v čase).	7	35 %
Jakákoliv činnost, která uleví/pomůže učiteli	4	20 %
Trpělivost, empatie	2	10 %
Podpora samostatnosti žáků	2	10 %
Nevím	2	10 %

Vidíme, že polovina dotazovaných AP se domnívá, že nejvíce mohou při zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠVP přispět povzbuzením a podporou žáků, kteří to potřebují, a pro ně určenou pomocí. Dále se jedná hlavně o dohled nad správným chodem těchto činností (35 % odpovědí) a o jakoukoliv činnost, která učiteli uleví, pomůže mu.

4.3.2.2.4 Zapojení žáků s PO do třídního kolektivu na ŠVP

V dotazníku odpovídali AP také na otázku, čím mohou nejvíce přispět při zapojování žáků s PO do třídního kolektivu. Jejich odpovědi jsou shrnuté v tabulce 18.

Jak je z jejího zpracování patrné, největší přínos ze své strany vnímají AP v této oblasti ve své trpělivosti, empatii, podpoře, povzbuzování a zklidnění kolektivu. „*Pokud mám s žákem s PO dobrý vztah, tak bych už jen svou přítomností na něj měla působit uklidňujícím dojmem. Je důležité, aby dítěti s PO bylo v třídním kolektivu dobře, aby v něm bylo schopné fungovat, toho lze dosáhnout z mé strany jeho povzbuzením a zklidněním,*“ zní některé z konkrétních výpovědí AP.

Tabulka 18: Názory AP na možnost přispět při zapojování žáků s PO na ŠVP do kolektivu (n =20)

Způsob pomoci	Počet odpovědí (absolutní)	Počet odpovědí (relativní)
Trpělivost, empatie, podpora, povzbuzení, zklidnění.	10	50 %
Praktické činnosti, které pomáhají navazovat a udržovat vztahy ve třídě (hry, rozhovory, zapojování všech zúčastněných stran AP-žák s PO-třída-učitel).	8	40 %
Znalost žáka a jeho specifických potřeb.	3	15 %
Znalost třídního kolektivu.	2	10 %
Pomoc učiteli v jeho aktivitách.	1	5 %
Nesvazovat žáka svou neustálou přítomností.	1	5 %

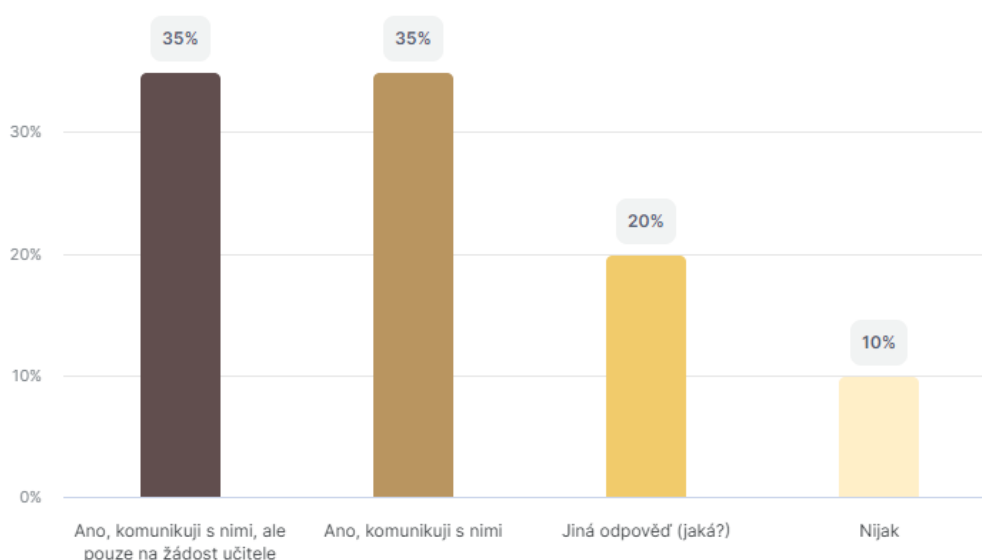
40 % procent AP si myslí, že při zapojování žáků s PO na ŠVP do kolektivu mohou přispět praktickými činnostmi, které pomáhají navazovat a udržovat vztahy ve třídě. „Mohu ukázat žákům s PO, že mohou dělat to, co ostatní, aby nebyli vyčleňováni. Je možné s nimi mluvit na téma škola, kamarádi, zájmy. Mám možnost pomáhat žákovi s PO při navazování a udržování vztahu se spolužákem,“ to jsou vybrané konkrétní výpovědi AP.

AP také zmiňují, že jejich výhodou při začleňování žáků s PO do třídního kolektivu na ŠVP je znalost jejich specifík. V tomto se jejich výpovědi tedy shodují i s dalšími oblastmi (volnočasové aktivity, příprava na výuku).

4.3.2.2.5 Komunikace se zákonnými zástupci

To, jakým způsobem AP na ŠVP komunikují se zákonnými zástupci, je uvedeno v následujícím grafu. Vidíme, že 35 % AP s rodiči komunikuje, 35 % s nimi komunikuje pouze na žádost učitele, 10 % AP s rodiči nekomunikuje a 20 % jich využilo možnost odpovědět jinak, než byly nabízené odpovědi. Všechny odpovědi spadají do kategorie “Ano, komunikuji s nimi, ale pouze na žádost učitele”.

Graf 12: Způsob komunikace AP se zákonnými zástupci žáků na ŠVP (n = 20)

AP byli v rámci šetření též dotazováni, zda mohou podle nich na ŠVP něčím přispět v oblasti komunikace se zákonnými zástupci žáků. Kromě čtyř odpovědí (ve znění *nevím*, popř. *ne*) se všichni AP shodli na tom (jedna kategorie odpovědí), že mohou rodičům posílat pravidelné zprávy a tím mírnit jejich strach z toho, zda jejich dítě s PO zvládá ŠVP dobře.

4.4 Zhodnocení a doporučení

V úvodu výzkumu byly položeny tři výzkumné otázky:

V1: Jak se na ŠVP, které se účastní také žáci s PO, připravují učitelé?

V2: Jak se na ŠVP, které se účastní také žáci s PO, připravují asistenti pedagoga?

V3: Čím mohou asistenti pedagoga přispět v rámci přípravy na ŠVP a následně při její realizaci k bezproblémovému průběhu?

V této části práce budou otázky zodpovězeny:

4.4.1 Oblast přípravy a realizace výuky

Z výzkumu vyplynulo, že se většina učitelů na vyučování na ŠVP připravuje jinak než na vyučování běžné. Učitelé totiž využívají toho, že jsou s dětmi v jiném prostředí (v přírodě), a snaží se více propojovat teorii s praktickým vyučováním, tráví s dětmi co

nejvíce času v přírodě. Proto se více zaměřují na přípravu her a tematických materiálů. Jejich přípravu na vyučování ovlivňuje samotné zaměření ŠVP, přizpůsobují ji také situaci a klimatu ve třídě. Teprve potom (na rozdíl od běžného vyučování) zohledňují při své práci tematické plány. Přípravu na vyučování na ŠVP ovlivňuje technické vybavení, to ale není tak důležité jako stanovení cíle, kterého chce učitel na ŠVP dosáhnout (např. upevnit žákovský kolektiv nebo zaměřit se na praktické vyučování v konkrétním předmětu).

Při přípravě na vyučování na ŠVP využívá většina učitelů pomoci AP. Nejčastěji má tato pomoc podobu společné přípravy. Učitel vymýšlí činnosti a aktivity pro všechny žáky, AP potom vymýšlí varianty pro žáky s PO. Podle učitelů jim AP mohou pomáhat s řadou úkonů, jako je příprava pomůcek a materiálů, individuální práce s žáky s PO a jejich podpora, přispívání znalostmi o specifikách žáků s PO. Pomoci s přípravou a realizací výuky na ŠVP mohou podle některých učitelů AP už jen svým pozitivním přístupem a aktivitou. Výše uvedené skutečnosti potvrzují i AP samotní. Uvádí, že se přípravy na vyučování na ŠVP účastní tím, že připravují část zadané práce pro všechny žáky a samozřejmě také pro ty s PO. AP se v názorech učitelů shodují i s formou pomoci (spolupráce s učitelem, příprava pomůcek a materiálů, aktivní přístup, znalost specifikace žáka atp.).

Někdy se učitelé setkávají s neochotou AP pomáhat, někteří učitelé zase na druhou stranu pomoc AP nechtějí, obrací se na ně pouze v případě, když sami přípravu nestíhají. I tuto skutečnost potvrzují samotní AP. Existuje mezi nimi názor, že příprava a realizace výuky by neměla být součástí práce AP. Na druhé straně pomyslného žebříčku ochoty AP pomáhat učiteli stojí názor, že by AP pomáhal rád, ale učitel o to nestojí.

Doporučení: Jasně si stanovit cíl/e ŠVP, se kterými jsou seznámeni všichni účastníci. Rozdělit práci a povinnosti týkající se přípravy před samotným výjezdem.

4.4.2 Oblast přípravy a realizace volnočasových aktivit

Učitelé se při výjezdu na ŠVP musí postarat kromě výuky také o to, jakým způsobem budou žáci trávit volný čas. Využívají při tom možnosti, které jim poskytuje samotné místo pobytu, sestavují tematické projekty pro celou dobu konání ŠVP, spolupracují také s externími agenturami. Program volného času pro žáky s PO připravují učitelé buď sami, nebo využívají pomoci vychovatelů, asistentů pedagoga i externistů. Nejvíce může AP

učitelé při přípravě volnočasových aktivit na ŠVP pomoci tím, že spolupracuje s učitelem a vychovatelem, je aktivní, samostatný a má pozitivní přístup. V tomto ohledu se setkávají s názory AP, kteří si to uvědomují a nejčastěji se domnívají, že to je právě jejich aktivita a nápady, kterými se mohou podílet na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit žáků na ŠVP.

Pomocí je také individuální přístup AP, jeho podpora a případná dopomoc žákovi s PO při realizaci volnočasových aktivit, popř. podpora a dopomoc žákům, kteří vyžadují zvláštní pozornost, ale nemají PO. Je tomu tak proto, že AP znají specifika a potřeby žáků vyžadující individuální přístup. Díky tomu mohou pomoci učitelům přizpůsobit pro tyto žáky program. I tuto skutečnost si AP uvědomují, neboť je to právě znalost žáků a jejich specifických potřeb, kterou na pomyslné přičce důležitosti z hlediska pomoci učitelům staví na přední místa.

Individuální přístup, podpora a případná dopomoc žákům s PO při realizaci volnočasových aktivit, chystání pomůcek a materiálů, vyhledávání vhodných objektů a zajímavostí v místě konání ŠVP – to vše jsou aktivity, které pomáhají učitelům odlehčit jejich práci, věnovat se přípravě na vyučování. Na tom se učitelé a AP shodují.

Doporučení: V případě výjezdů, kde volnočasové aktivity zajišťují externisté, je vhodné seznámit tyto externisty se specifiky třídy a s AP. Vzájemná spolupráce a kvalitní komunikace těchto dvou aktérů by měla mít pozitivní vliv na průběh celé ŠVP.

4.4.3 Oblast zajištění samoobslužných činností

Při samoobslužných činnostech všech žáků na ŠVP jim podle učitelů asistuje on sám, vychovatel anebo AP, nebo jednoduše ten, kdo má právě čas. AP přitom podle nich nejčastěji pomáhají právě žákům s PO. Zde se výpovědi učitelů a AP rozcházejí. Polovina AP tvrdí, že nejvíce mohou při zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠVP přispět povzbuzením, podporou a pomocí všem žákům, kteří to potřebují.

AP mohou podle učitelů při realizaci sebeobslužných činností pomoci také tím, že na žáky dohlíží a tím pádem je nad nimi prováděna důsledná kontrola (učitel sám by tolik času takové kontrole nemohl věnovat). Dohled nad správným chodem sebeobslužných činností,

jako je například jejich plánování a správné postupy, považují také AP za jednu z možností, jak mohou přispět k jejich zajišťování. Zde se tedy s názorem učitelů setkávají.

V diskusi nad možností AP pomoci učitelům při zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠVP se učitelé odvolávají na skutečnost, že AP mohou využívat znalosti specifík těchto dětí a mohou také přispívat svým klidem, trpělivostí a pozitivním přístupem. S tím souhlasí i AP.

Doporučení: Před výjezdem by si měli učitel, AP a vychovatel (popř. externisté) domluvit jasné rozdělení povinností a oblastí, ve kterých se budou zapojovat. Vhodné je mít i druhou variantu plánu (záložní), kdyby něco bylo jinak, než se předpokládá (např. technické vybavení).

4.4.4 Oblast zapojování žáků do třídního kolektivu

AP hraje dle výpovědi učitelů na ŠVP důležitou roli také při zapojování žáků s PO do třídního kolektivu. Pomoc AP učiteli na ŠVP s žáky s PO při zapojování do kolektivu spočívá podle samotných učitelů v tom, že AP zná žakovská specifika, a může tudíž včas a adekvátně reagovat nebo upravovat jeho činnosti a aktivity. AP může také podporovat žáky vysvětlováním různých situací či úkolů. Důležité je, aby byl AP při této činnosti empatický, měl pozitivní přístup a vyvíjel vlastní aktivitu. Už jenom jeho přítomnost v kolektivu totiž podle některých učitelů stabilizuje žáka a působí preventivně (případné konflikty v důsledku SVP žáků s PO). S tímto bezvýhradně souhlasí i AP, kteří uvažují například to, že už pouze svou přítomností jim v rámci začleňování do třídního kolektivu mohou pomoci. Potvrzují také, že pomoci mohou hlavně svou trpělivostí, empatií, podporou, povzbuzováním a uklidněním žáků. Vykánávají takové praktické činnosti, které pomáhají navazovat a udržovat vztahy ve třídě.

Doporučení: Vysílat na ŠVP opravdu jen AP, kteří daného žáka a kolektiv třídy znají a mohou přispět svými znalostmi těchto specifík.

4.4.5 Oblast komunikace se zákonnými zástupci

Se zákonnými zástupci ve většině případů na ŠVP komunikuje učitel, AP potom nejčastěji komunikují s rodiči žáků, kterým asistují. To znamená, že učitele mohou v případě

potřeby zastoupit, ale po domluvě s učitelem. S tímto výstupem souhlasí i AP, kteří uvádějí, že přínosem jejich komunikace s rodiči dětí s PO je zmírnění jejich strachu z toho, zda jejich dítě ŠVP dobře zvládne.

Doporučení: Pokračovat v celoroční pravidelné komunikaci AP, aby byla zajištěna kontinuální návaznost v případě žáků s PO. Pravidelně seznamovat učitele s průběhem této komunikace, aby byl informován a aby nedocházelo ke zbytečným nedorozuměním.

2. Závěr

Práce byla věnována tématu pořádání škol v přírodě na 1. stupni základní školy se specifickým žáků s přiznaným podpůrným opatřením.

Jejím cílem bylo zjistit, jak se školy v kontextu přítomnosti žáků s podpůrným opatřením připravují na pořádání školy v přírodě na 1. stupni základní školy, a formulovat doporučení pro praxi.

V teoretické rovině práce zmiňujeme, že práce s žáky s podpůrným opatřením je obtížná, neboť těchto žáků ve třídách přibývá a vyžadují individuální přístup. Nejčastěji se jedná o žáky se specifickými poruchami učení, s poruchami chování, o žáky tělesně handicapované, žáky cizince a žáky s odlišným mateřským jazykem, o žáky s poruchou autistického spektra a Aspergerovým syndromem, o žáky s lehkým mentálním postižením, s poruchou pozornosti spojenou s hyperaktivitou nebo o žáky se sociálním znevýhodněním. Asistent pedagoga při práci s těmito dětmi může být přítom pro učitele nejcennějším pomocníkem a partnerem. Ten se při své práci řídí vždy potřebami žáků s podpůrným opatřením, má na ně více času než učitel a po nějakém čase zřejmě dokáže nejlépe odhadnout žákovy potřeby. Obzvlášť na škole v přírodě může být asistent pedagoga velmi nápomocen. Může se podílet na získávání sebeobslužných dovedností žáka, na nácviku a osvojování jeho časové a prostorové orientace, na upevňování pracovního chování, na budování přiměřeného vztahu k vrstevníkům a dospělým, na rozvíjení a praktickém využívání komunikace a na budování účelného využití volného

času. Proto v teoretické rovině uvažují, že přítomnost asistenta pedagoga na škole v přírodě je velmi důležitá, neboť může být učiteli nápomocen v mnoha oblastech.

K rozboru teoretických východisek k problematice pořádání školy v přírodě s žáky s podpůrným opatřením byl přidán praktický rozbor problematiky. Konkrétně bylo na pěti vybraných školách realizováno výzkumné šetření mezi učiteli a asistenty pedagogů, jehož cílem bylo zjistit, jak se pedagogové a asistenti pedagogů v kontextu přítomnosti žáků s podpůrným opatřením připravují na pořádání školy v přírodě na 1. stupni ZŠ, včetně možnosti zapojení asistenta pedagoga.

Z výzkumu vyplynulo, že v oblasti přípravy a realizace výuky se většina učitelů připravuje jinak než na běžnou výuku. Připravují se s ohledem na tematické zaměření školy v přírodě, technické zázemí místa pobytu i s ohledem na skutečnost, že jsou s dětmi v jiném prostředí, kde je možné propojit více teorii s praktickým vyučováním. Při přípravě na vyučování na škole v přírodě využívá většina učitelů pomoci asistenta pedagoga. Nejčastěji má tato pomoc podobu společné přípravy. V celkem ojedinělých případech se stává, že se učitelé setkávají s neochotou asistentů pedagoga pomáhat jim a asistenti pedagoga naopak s odmítnutím učitele využít jejich pomoc. Formulovali jsme proto doporučení jasně si stanovit cíle školy v přírodě, se kterými se seznámí všichni její účastníci. Tyto cíle zahrnují rozdělení práce a povinností týkající se přípravy na vyučování před samotným výjezdem.

Vedle přípravy a realizace vyučování se učitelé věnují také přípravě a realizaci aktivit na škole v přírodě v dalších oblastech. Jsou jimi volnočasové aktivity, samoobslužné činnosti dětí, komunikace se žáky, práce s třídním kolektivem a komunikace se zákonnými zástupci.

Při přípravě volnočasových aktivit učitelé využívají možnosti, které jim poskytuje místo pobytu, sestavují tematické projekty pro celou dobu konání školy v přírodě, spolupracují přitom třeba i s externími agenturami. Asistenti pedagoga jsou při této činnosti, tedy při přípravě volnočasových aktivit, učitelům velmi nápomocní svou aktivitou a nápady, ale i tím, že pomohou vytvořit program pro žáky s podpůrným opatřením a poskytnou jim individuální přístup, podporu a dopomoc. Vzhledem k tomu, že jsme v oblasti přípravy volnočasových aktivit učitelů a asistentů pedagoga neshledali žádné nedostatky, činíme

zde pouze minimální doporučení. V případě výjezdů, kde volnočasové aktivity zajišťují externisté, doporučujeme, aby se seznámili se specifiky třídy i s asistentem pedagoga. Vzájemná spolupráce a kvalitní komunikace těchto dvou aktérů by potom měly mít pozitivní vliv na průběh celé školy v přírodě.

Na samoobslužné činnosti žáků na škole v přírodě si učitelé rádi dohlížejí sami. Asistentům pedagoga ponechávají nejčastěji prostor pro pomoc žákům s podpůrným opatřením. Je to škoda, protože asistenti pedagoga jsou většinou ochotní pomáhat při sebeobslužných činnostech všem žákům a šetřit tak učiteli čas, který může věnovat jiným aktivitám, popřípadě tolik nezbytnému odpočinku a nabírání sil na další aktivity s dětmi. Doporučujeme proto, aby si všichni zúčastnění aktéři před výjezdem na školu v přírodě vyjasnili rozdělení povinností a oblastí, ve kterých se budou zapojovat.

Důležitou roli hrají podle učitelů asistenti pedagoga na škole v přírodě v oblasti zapojování žáků do třídního kolektivu. Znájí totiž velmi podrobně specifika žáků s podpůrným opatřením, a mohou tedy včas a adekvátně reagovat nebo upravovat jejich činnost a aktivity. Jak učitelé, tak asistenti pedagoga shodně vypovídají, že spolupráci v této oblasti shledávají jako smysluplnou a velmi užitečnou. Proto doporučujeme, aby byli na školy v přírodě vysíláni opravdu jen asistenti, kteří daného žáka a kolektiv třídy znají a mohou svými znalostmi těchto specifik přispět k upevnování žákovského kolektivu.

Komunikaci se zákonnými zástupci dětí by na škole v přírodě měl podle učitelů i asistentů řídit učitel. V případě potřeby může učitel delegovat tuto aktivitu na asistenta pedagoga a v běžné praxi tak také činí. Asistenti hovoří s rodiči žáků s podpůrným opatřením, což podle jejich mínění zmírňuje strach rodičů z toho, zda jejich dítě školu v přírodě dobře zvládne. Je jednoduché odvodit, že asistenti pedagoga jsou v tomto ohledu pro učitele na škole v přírodě velkou podporou. Hovořit s každým rodičem dítěte s podpůrným opatřením zvlášť by bylo pro učitele, vzhledem k jeho další práci, zřejmě velmi časově náročné, ne-li nemožné. Proto činíme opět velmi jednoduché doporučení: pokračovat v celoroční pravidelné komunikaci asistentů s rodiči, aby byla zajištěna kontinuální návaznost v komunikaci na škole v přírodě. Asistenti pedagoga by měli

pravidelně seznamovat učitele s průběhem této komunikace, aby byl informován a aby nedocházelo ke zbytečným nedorozuměním.

Pomineme-li skutečnost, že základním stavebním kamenem úspěšně absolvované kvalitní školy v přírodě jsou empatičtí a trpěliví organizátoři, kteří se v problematice vyznají, vyplývá z praktického výzkumu této práce skutečnost, že důležité je, aby byli asistenti pedagoga aktivní a kreativní, pomáhali učitelům a ti jim naopak dali prostor pro realizaci jejich přínosných podnětů.

Seznam použitých zkratk

ADHD	Porucha pozornosti s hyperaktivitou
AS	Aspergerův syndrom
DP	Diplomová práce
IVP	Individuální vzdělávací plán
LMP	Lehké mentální postižení
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OMJ	Odlišný mateřský jazyk
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PAS	Poruchy autistického spektra
PLPP	Plán pedagogické podpory
PO	Podpůrné opatření
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SPCH	Specifické poruchy chování
SPU	Specifické poruchy učení
SVP	Speciálně vzdělávací potřeby
ŠVP	Škola v přírodě
ZŠ	Základní škola

Seznam použitých informačních zdrojů

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3 .

ČESKO. § 16 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - znění od 1. 7. 2023. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20230701#p16>

ČESKO. *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. 2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/asistent-pedagoga/napln-prace>

ČESKO. Vyhláška č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-106>

ČESKO. Vyhláška č. 22/1983 Sb., ministerstva školství České socialistické republiky, kterou se mění a doplňuje vyhláška č. 90/1979 Sb., o školách v přírodě. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1983-22>

ČESKO. Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

ČESKO. Vyhláška č. 90/1979 Sb., ministerstva školství České socialistické republiky o školách v přírodě. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1979-90>

ČESKO. Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258>

ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: <i>Zákony pro lidi.cz</i> [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 22. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KENDÍKOVÁ, J. *Vademecum asistenta pedagoga*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-881-6912-1.
- KRÁLÍČEK, J., KOVÁČIK, J. *Škola v přírodě: Metodická příručka pro učitelov a vychovatelov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1964. Knižnica metodických príručiek, zv. 124. ISBN (Váz.).
- KŘÍŽEK, J. *Škola v přírodě: Náměty pro činnost v době mimo vyučování. 1. - 8. ročník základní školy a zvláštní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1982.
- KURANDA, J. *Výchova mimo vyučování ve školách v přírodě: náměty k činnostem*. Praha: Univerzita Karlova, 1984. české učebnice.
- MAREŠ, J., JEŽEK S. *Klima školní třídy. Dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN: 978-80-87063-79-8
- MŠMT. *Postup školy v případě účasti žáka se speciálními vzdělávacími potřebami na škole v přírodě* [online]. 2017 [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/15-spolecne-informace-a-aktuality>
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-7367-423-6.
- ČESKO. *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. 2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/asistent-pedagoga/napln-prace>
- PRŮCHA, J., MAREŠ J. a WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8 .
- RÁDL, E. *Dějiny biologických teorií novověku I. – II.* 1. vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 978-80-20013941.
- SLOWÍK, J. *Co je rozmanité a co je společné v inkluzivní škole z hlediska Ukazatele inkluze*. Pedagogická orientace. 2018, **28(2)**, 213-234. ISSN 1805-9511.

SMETÁČKOVÁ, I., VIKTOROVÁ, I... *Škola v přírodě: příklad změn v rodinné a školní socializace*. Pedagogika. 2011, **61**, 271-289.

Škola v přírodě: reformní pokus ve výchově a učbě. Olomouc: nákladem výboru rodičů Měšťanské školy chlapecké, 1925. ISBN (Brož.).

ŠTORCH, E. *Dětská farma na libeňském ostrově*. Praha: Čes. Svět, 1926. ISBN (Váz.).

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2.vyd., dopl. a přepracované, 1. dotisk. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALENTA, M. a kol. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu mentálního postižení nebo oslabení kognitivního výkonu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4688-2.

VELEBOVÁ, M. ATYPMAGAZIN. *Inkluze a škola v přírodě* [online]. 2017 [cit. 2023-11-14]. Dostupné z: <https://atypmagazin.cz/inkluz-a-skola-v-prirode/>

VÍTEČKOVÁ, M., PROCHÁZKA, M. a NAJMONOVÁ, M... *Vnímání jinakosti dětmi na prvním stupni základních škol*. Pedagogická orientace. Brno: Československá pedagogická společnost, 2018, 28(2), 290-305, ISSN 1211-4669. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/10339/pdf>

Seznam příloh

Příloha 1 Platové tarify učitelů	78
Příloha 2 Ukázka denního harmonogramu školy v přírodě	79
Příloha 3 SONDA I. – Krátký dotazník/Strukturovaný rozhovor	80
Příloha 4 Dotazníky k sondě II	81
Příloha 5 Tabelizovaná data k výzkumu	86

Seznam obrázků

Obrázek 1 : Typy žáků využívajících podpurná opatření	13

Seznam tabulek

Tabulka 1 : Údaje o počtu žáků s PO na ŠvP ve školním roce 2022/2023	39
Tabulka 2 : Důvody PO a počty žáků na ŠvP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ1 – 1 . stupeň	39
Tabulka 3 : Důvody PO a počty žáků na ŠvP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ2 – 1 . stupeň	41
Tabulka 4 : Důvody PO a počty žáků na ŠvP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ3 – 1 . stupeň	42
Tabulka 5 : Důvody PO a počty žáků na ŠvP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ4 – 1 . stupeň	43
Tabulka 6 : Důvody PO a počty žáků na ŠvP ve školním roce 2022/2023 na ZŠ5 – 1 . stupeň	44
Tabulka 7 : Rozdíly v přípravě učitelů na výuku na ŠvP a na běžné vyučování (n =25)	46
Tabulka 8 : Jiný způsob spolupráce učitele s AP při přípravě na výuku na ŠvP (n =31)	48
Tabulka 9 : Názory učitelů na možnosti pomoci AP při přípravě na výuku a její realizaci na ŠvP (n =25)	49
Tabulka 10: Názory učitelů na možnosti pomoci AP při přípravě na volnočasové aktivity a jejich realizaci na ŠvP (n =25)	53
Tabulka 11: Zajišťování pomoci žákům na ŠvP při samoobslužných činnostech (n =8)	54

Tabulka 12: Názory učitelů na možnost AP přispět k zajišťování samoobslužných činností žáků na ŠvP (n =31)	56
Tabulka 13: Názory učitelů na možnou pomoc AP při zapojování žáků s PO na ŠvP do třídního kolektivu (n =31)	57
Tabulka 14: Názory učitelů na možnou pomoc AP na ŠvP při komunikaci se zákonnými zástupci (n =31)	60
Tabulka 15: Názory AP na možnou pomoc učiteli s přípravou a realizací výuky na ŠvP (n =20)	62
Tabulka 16: Názory AP na možnost podílet se na zajišťování a realizaci volnočasových aktivit žáků na ŠvP (n =20)	64
Tabulka 17: Názory AP na možnost přispět k zajištění samoobslužných činností žáků na ŠvP (n =20)	66
Tabulka 18: Názory AP na možnost přispět při zapojování žáků s PO na ŠvP do kolektivu (n =20)	67

Seznam grafů

Graf 1 Konkrétní způsob přípravy učitelů na výuku na ŠVP (n =31)	47
Graf 2 : Způsob spolupráce učitele s AP při přípravě na výuku na ŠvP (n =31)	48
Graf 3 : Způsob zajišťování volnočasových aktivit učitelem na ŠvP (n =31)	51
Graf 4 : Způsob zajišťování volnočasových aktivit na ŠvP pro žáky s PO (n =31)	52
Graf 5 : Zajišťování pomoci žákům na ŠvP při samoobslužných činnostech (n =31)	54
Graf 6 :Zajišťování pomoci žákům s PO na ŠvP při samoobslužných činnostech	55
Graf 7 : Zapojování žáků s PO do třídního kolektivu na ŠVP (n =31)	56
Graf 8 : Způsob komunikace učitelů se zákonnými zástupci na ŠvP (n =31)	58
Graf 9 : Spolupráce AP s učitelem na přípravě na výuku na ŠvP (n =20)	61
Graf 10: Spolupráce AP s učitelem na přípravě a realizaci volnočasových aktivit na ŠvP (n =20)	63
Graf 11: Participace AP na pomoci žákům při samoobslužných činnostech na ŠvP (n =20)	65
Graf 12: Způsob komunikace AP se zákonnými zástupci žáků na ŠvP (n =20)	68

